Jozef Gregor Tajovský

Statky zmätky

Jozef Gregor Tajovský

STATKY ZMÄTKY

OSOBY:

Tomáš Kamenský, kresár
Kata, jeho žena
ich deti: Eva, Katka, Zuzka, Anča, Ondriš
Mišo Kaňúrik, Evin muž
Jozef Valach, Katkin muž
Ondrej Palčík, gazdík a rodina Katina
Mara, jeho žena
Jano Ľavko, vozkár
Žofa, jeho žena, rodina Marina
Ďurko, ich syn
Beta, suseda
Dve-tri Deti, betlehemci

Deje sa na dedine pred prvou svetovou vojnou. I. a II. dejstvo na Vianoce, III. dejstvo v júli, IV. dejstvo na Ondreja, V. dejstvo po roku na Štefana.

DEJSTVO PRVÉ

Izba u Ľavkov

Výstup prvý

Ľavko, Žofa, Ďurko

Žofa (*živá, jazyčná žena*) — Ja by som ti, syn môj, len takú rada, čo by aj dáku obnôžku mala, nie Evku. Veď je ono pekné, ale pri ženbe aj rozumu sa načim poradiť, nielen čo oči vidia.

Ľavko (*starý furták*) — A veď ti je Evka už aspoň piata frajerka, ako si z vojny doma. Nuž ľahko pristaneš aj na druhú.

Žofa (*tajnostne*) — A tam zase vydatej žene pokoj. V cudzej kapuste chytia ťa, meno moje.

Ďurko (*driečny ľahtikár*) — A ktože vám to?

Žofa — Vieme. My počujeme, aj vidíme.

Ľavko — Ty sa poriadne ožeň. Taký život sa ti zunuje.

Žofa — Je hodná, pekná, ale stará kobza, meno moje.

Ľavko — Ani ťa je nie hodna vyžívať.

Ďurko — Veď som ja len tak zašiel k nej voľaktorý raz, ako k susede, a — už to viete.

Ľavko — Viem. Práve preto maj rozum.

Žofa — Ty si, chvála Pánu Bohu, hodný, pekný urástol, na rozume ti z vrstovníkov nikto nechytí, nuž si môžeš aj trošku preberať, meno moje.

Ľavko — Hádam môj syn! Ja som ho vychoval, vyučil. Už ako školák býval predníkom, pri vojsku kaprálom. Môjho rozumu sa chytaj aj teraz.

Žofa — Tak, meno moje. Ja sa vše poobzerám po tých našich dievčencoch, ale nič sa mi to nezdá. Medzi želiarskymi tebe rovnej niet. Ty si nie mládenec hocijaký. Mohla by si prsty oblízať aj Marka Suchých, Anča Vrtiake, aj... Ale veď som počula, že sa ty točíš aj okolo Judky Bielych. Ej, či to tak? Materi nič nezjaviť, meno moje?

Ďurko — Načo som vás mal baláchať? Ktože vie, či by šla, či by ju dali.

Ľavko — To je poriadna a majetná! Lepšej by ti nevedel ani vlastný otec poradiť. Ej, to by bola - gazdovská! Nemusel by si sa plahočiť v zime po furmankách, zárobkoch ako tvoj otec.

Ďurko — I ja by takú chcel, len by šla voľaktorá.

Žofa — Už by ti ju bola prekonala, meno moje, ale akoby ti ja ani materou nebola, že si mi to už nezvestoval.

Ľavko — Dobre máš, nevrav, len choď za ňou a doveď sa poriadku.

Žofa — Iď, meno moje, a probuj. Rodinu naviesť, to je už moja starosť.

Ľavko — Aleže sa drž pri nej, chlapče! Poriadnymi rečami ju zabávaj a nahováraj. Však dievčence mnoho dajú na lichotivé reči.

Ďurko — Vysielate ma ... Ak nepôjde ...?

Ľavko (*chvastavo*) — Bisťu dade! Jesto dievčat na každý prst desať. Keď tá nie, obrátime sa inde. Čože! Tebe celý svet otvorený. Môj syn, ľaľaď!

Žofa — Taký šuhaj, ako si ty, meno moje.

Ľavko — Všade sa vieš vyznačiť a nijakej roboty sa nezľakneš. Aj Žofa Buriane, aj to, čo, mati? Aj to by bola.

Žofa — Bola, bola, meno moje, ale ja by som radšej, keby len Judka šla. Tam sa lepšie majú. By ti ľahko šla hodina, meno moje. Tam by si nemusel hrdlačiť, len si svoj mladý život chrániť a žiť si po vôli, meno moje.

Ľavko — Nech opáči aj tam, aj tam. Viem, nikde sa nezahanbíš.

Žofa — Nepočúvaj, meno moje. Akože pôjde razom na dvoje? Netáraj, otec.

Ľavko — Tak poslúchni mater. Ale aby si vedel, čo máš rozprávať.

Žofa — Žeby ťa tam nevysmiali, meno moje.

Ľavko — Ponúkať sa neponúkaj, len tak zboku vyvedaj.

Žofa — A žeby si tam dlho nebol, meno moje.

Ľavko — Aby ťa nezunovali.

Ďurko — Nakladáte mi ako chlapcovi, keď ide po prvý raz do školy. Či som sa nikdy s dievkou nezhováral? Nebojte sa! (*Odchádza.*)

Ľavko — Múdre!

Žofa — Tak, syn môj, tak. Ale predsa len pravou že nohou ... (*Vyprevadí ho do dverí.*)

Výstup druhý

Ľavko, Žofa

Ľavko — Ej, ktoroukoľvek! Dobrý chlap si ženu nájde! Ja som starý, a keby tak prišlo ...

Žofa — A keby som ja umrela! Tuto — hneď, meno moje. (*Hodí plecom, potom so žiaľom.*) Keď si dieťa do poriadku donesiem.

Ľavko — To ja nevravím, uchovaj ma, Bože! Dosť som mal s tebou kríža, kým som si ťa k ruke vycvičil. Ja len vravím, že sa chlap môže po vôli oženiť.

Žofa — Ani dievky miesto kola do plota nezapletajú. Ale bolo by to, bolo dobre, keby šla zaň. Ona majetok, on trošku, dobre by sa mali. Len či pôjde?

Ľavko — Už ti vravím: pôjde — nepôjde! Pôjde druhá. O nášho Ďura sa netráp. Len by on mal vôľu sa ženiť. Trhajú sa oň aj v tanci. Čože ty vieš, keď do krčmy nechodíš. Ja viem, čo je môj syn!

Žofa — I ja viem, meno moje! Veru sa takých v našej dedine veľa nenájde! Mládenec ani svieca! Ja sa za toho nikde nezahanbím. Kde sa obrátim, všade mi ho chvália. Aký je urastený, driečny, dobrý, múdry, že mu páru niet, meno moje.

Ľavko — Len keby sa v čerty nebol pobil v tej krčme onehdy.

Žofa — Si mu to ty na príčine. Museli ste oldomáš naraz prepiť?

Ľavko — Keby som sa bol nazdal! A veď som mu ja hneď: teda ženiť sa máš, a takéto vyvedieš. Rozmetal šarvancov ako snopy! Moja päsť voľakedy tiež neraz zaľahla olovom.

Žofa (*spomenie*) — Veru, meno moje, ako si aj mňa bol raz búšil.

Ľavko — Eh, to len ako keby ťa bol pohladil.

Žofa — A obelasela mi ruka ako zástera, meno moje.

Ľavko — Čušže mi s tým! To bolo — ani sa už nepamätám.

Žofa (*plače*) — Ale ja pamätám, meno moje. Ja viem, aký si bol planec za mladi, meno moje. Slabou náturou žena by to nebola vydržala.

Ľavko — Taraje! Druhé ešte inak dostávajú, a nepochvália sa.

Výstup tretej

Predošlí, Palčík, Mara

Ľavko (*na klopanie*) — Slobodno!
Žofa — Ktože k nám ide?
Palčík (*hovorí vážne, s dôrazom na každom slove*) — Dobrý deň!
Mara (*tichá, chorľavá, ale viac si namýšľa, ako ju bolí*) — Ako sa máte?
Žofa — Ďakujeme za opýtanie, meno moje. Zdraví.
Ľavko — Vy ako sa pochválite, vzácni naši švagrovci?
Žofa — A vy ste nie chorí, meno moje?
Mara — Ja som taká neduživá ... Ach, a táto zima ...
Ľavko — Prejdite, sadnite si. Bohatá rodina o chudobnú nestojí. Nekuknete raz za pol roka k nám.
Palčík — Nestačíme. Zavalení robotou.
Žofa — A či musíte? Vinovatí ľudia! Dala by som do árendy a žila si ako pani, meno moje. Nemáte sa komu trápiť. Dvaja ľudia, škoda si vám zdravie ukracovať, meno moje.
Palčík — Aj z tej árendy — čože? Vycicajú ti zem, ani za päť rokov sa jej nedorobíš.
Ľavko — Veru je tak, pravdu ty máš, švagre náš.
Mara — Čože u vás nového? Ďurko že vám je kde?
Ľavko — Šiel soľ lízať, ako sa vraví.
Žofa (*v rozpakoch*) — Ta šiel, meno moje, ta, medzi mládež; obzrieť sa, meno moje, ako mládenec.
Ľavko — To je u nás nového, že syna ženíme, milý môj švagre. Starosti. Keby mal kto pomôcť ...
Palčík — Aj to sa môže stať, že vám aj pomôžeme.
Žofa — Koho mu vziať? Už by sme len nechceli lecičo. Aby bolo aj kúštik majetku, meno moje.
Mara — A čiuže mu chcete pýtať?
Žofa — Ach, ba zachádza on, už ako z vojenčiny ešte druhej jesene došiel, tu i tam, meno moje; ale nevie, na ktorú sa odvážiť, meno moje.
Ľavko — Judku, viete, Judku Bielych by sme radi.
Palčík — Ach, veď je to hádam aj nie za Ďurka ...
Žofa — Ba že je robotná. Nuž a že je hrdá — ako gazdovská, meno moje.
Mara — Nevravže, sestra. Tá je veru nie naučená robiť, len sa cifrovať, farbiť ... Ach, to ste ...
Palčík — Ste nevedeli slova povedať? Dáku inakšiu by sme mu boli poradili, čo my máme na mysli.
Žofa — Čože vy máte na mysli, meno moje?
Ľavko — Dobrú radu vďačne prijmeme.

Žofa — Ešte nie pozde, meno moje.

Ľavko (*Žofe*) — Aj tak by nebolo. (*Úlisne.*) Ak by tuto švagrovci naši... Takej rodiny málo máme! To vám poviem do očú ako čistú pravdu.

Palčík — Počúvaj, švagre, čo by sme my ... Ja by som vám radil, akže by vám bolo po vôli...

Žofa — Čože by nebolo, meno moje?

Ľavko — Povieš, uvidíme čo. Možno, že aj bude.

Palčík — Ak sa vám bude páčiť, dobre; ak nie, nemusí nik o tom vedieť. To sa len my pozhovárame.

Ľavko — Len povedzte, švagre, čo to má byť.

Palčík — Toť s mojou starou sme sa takto zhovárali: Ostarievame, a detí nemáme. Nijakej opatery, ak by sme do voľačoho upadli...

Žofa (*citne*) — Meno moje, božechráň! Veď sme tu! Hádam krv nie voda, meno moje.

Ľavko — Múdre, žena moja!

Mara (*tiež si utrie slzu*).

Palčík — Ja by som ti, švagre môj, tú radu dal, že ak by ste pristali na Zuzku, mojej sestrinu dievku ...

Mara — Sestra moja! Aj ty si mi práve taká rodina ako aj stará Kata môjmu ...

Ľavko (*prikyvuje*) — Len si dopovedzte.

Žofa (*potešená, vo vytržení*) — Neskáč do reči, meno moje.

Palčík — My by sme radi boli, čo by sa tieto vaše deti pobrali. Tak by sme ľúbili, čo by sa náš majetok nerozišiel. Ony by nás opatrili ...

Mara — Do mojej a jeho smrti.

Ľavko (*robí sa hlúpym*) — Akýmže by ste spôsobom, švagre, to vy ľúbili...? Nerozumiem.

Palčík — Hľaďže, švagre. Ja by som tak rád, že tento náš majetok, ak nás budú opatrovať, oddáme po našej smrti im.

Mara — Za svoje, za svoje by sme ich radi.

Ľavko — Mati! (*Určito.*) Ja, švagre môj (*berie mu ruku a plesne do dlane*), nedbám, čo sa to dnes stane...! Hádam kresťanská povinnosť opatriť cudzieho, nie to rodinku, keby sa tak s vami stalo, že by ste do choroby upadli. Ale — ale, takto ... Ja nedbám! Čo ty, mati?

Žofa — To sú otázky! Nuž čože sa ma to máš opytovať, meno moje? Nuž či nie radšej dám syna sestre za svojho ako čertvie akej testinej za podnož? Z gruntu môjho srdca, meno moje.

Ľavko — I ja tak, i ja!

Žofa — Len by sa chlapec vrátil...

Ľavko — Ja by poň ...

Žofa — Nechoď. Dôjde. Hádam nepôjdete hneď od nás. (*Prinesie z komory hriatu pálenku, koláč; naleje a potíska.*) Nože si, okoštujte, akých sme napiekli.

Mara — Vieš, že nestačíme. Aj teraz už bude načim chovať. A tá cudzia

čeľaď iba zhony...

Palčík — Neboj sa, vyprášime svetom, ak sa nám toto vydarí.

Ľavko — Nože si, švagre. S cukrom, dobrá! Aspoň, reku, na Vianoce.

Palčík — Pán Boh nám pomáhaj! (*Vypijú.*)

Žofa (*naleje*) — Pán Boh uslyš, meno moje.

Ľavko — Aby tak bolo, ako si vy žiadate. Aby sa nám tieto naše reči splnili, to by som si aj ja prial. (*Vypije.*)

Žofa (*Mare*) — Aspoň oblizni, meno moje.

Mara (*oblizuje*) — Ja ti to nemôžem. Tuhé, dusí. (*Nasilu kašle.*)

Žofa — Aj mne ti hneď udrie do nosa, meno moje.

Výstup štvrtý

Predošlí, Ďurko

Ďurko — Vítam vás pekne, ujček a tetka moja. Ste dobre zdraví? (*Podáva ruku.*)

Palčík — My sme ta, chvalabohu. Ty ako sa pochváliš?

Mara — Sme počuli, Ďurko náš, že sa vari ženíš.

Ďurko (*pozrie po rodičoch*) — Ach, ešte čo, tetka moja. Stačím sa. A kdeže ste to počuli?

Palčík — No — tu sme počuli. Ani netaj. Otec aj mať nám vravia, že si vari bol na priepačkách.

Ďurko — Tak — bol som.

Palčík — Nuž teda čože si tam? Akože si tam zvŕšil?

Žofa — Čože ti už povedali, meno moje?

Ďurko — Že to všetko na nej stojí. ,,Ak má vôľu, nám je kedykoľvek.“ Lenže ona ...

Ľavko — Nuž, keď ona nemá vôle, nechaj tak.

Palčík — My by sme ti poradili druhú.

Mara — Len ak by sa ti páčilo, Ďurko.

Ďurko — Čiaže by to bola?

Palčík — Nuž Zuzka Kamenských. Akže by si ju chcel. Ak nie, ani slova viac. Ani nepovieme, že sme tu boli.

Mara — My sme sa s otcom aj s materou ...

Palčík — Nechaj, stará, ja dopoviem. Akže by ste sa so Zuzkou pobrali, vzali by sme vás za svojich.

Ľavko — To by ti bolo, syn môj!

Žofa (*radostne*) — Meno moje!

Palčík — Časom by sme vám odovzdali majetok...

Ďurko (*povzbudený*) — Nuž keď si tak žiadate rozmyslím si to. Čože je mne. Obrátim sa, kde chcem.

Žofa — Meno moje, ujček s tetkou, neboj sa, vám dobre chcú, ako vlastným deťom.

Palčík — Tak ver‘, Ďurko náš! Ak pristávaš, mňa a tetku oddnes inak nepozvi iba: otec, mama. My druhého nemáme, len vás. (*Ženy slzia.*)

Ľavko (*dojatý*) — Poďakuj sa pekne, syn môj!

Ďurko — Poďakujem, otec, ale neviem, čo Zuzka. Či pôjde? Ja pristávam! (*Podá ruku Palčíkovi.*)

Palčík — Či pôjde, o to sa ty netráp. To už na našej starosti. Poďme, žena, aby sa to dlho neťahalo. (*Zberajú sa.*)

Žofa — Veru, meno moje, aby ste sa len dlho nemeškali, my vás budeme vrúcne očakávať.

Palčík — Hneď vám dáme vedieť. A tak s Bohom!

Ľavko — Do videnia!

Žofa — A aby sa vám šťastlivo vydaril váš krásny úmysel. Bože, takej rodiny pod slncom nenájdeš, čo by tak priala človeku.

Palčík — A ty sa so Zuzkou na tanci dnes večer zídeš ...

Ďurko — Nechodieva.

Žofa — Tá slúži, vieš predsa, meno moje.

Mara — Však jej my to vykonáme, že ju pustia. Len ju tam čakaj. (*Odchádza*.)

Palčík — My to už pokonáme, keď sme sa na to dali. A musí to dobre byť, do čoho sa ja chytím! (*Odchádzajú*.)

Žofa — Taký rozum veru hocikto nemá, meno moje. Môj starý tiež, ale predsa ...

Ľavko — Predsa mi ho vše prevrátiš!

Žofa — Sklenička ti ho, meno moje, sklenička, nie ja. Ale kto nepije, ako tuto švagor ...

Ľavko — Už len váľaj na mňa. Aspoň nie pred cudzím. (*Vyjdú*.)

Výstup piaty

Ďurko

Ďurko (*po prestávke*) — Nuž, toto bude pre mňa život. Majetku títo majú. Ale Eva, Beta, Juda! Tie mi vlasy vyplejú. Eh, za mladi uži sveta! Ale už som taký zamotaný s nimi, že ich už ani šialiť neviem. Razom prestanem! Čo? Keď tu môžem byť hneď gazdom! So Zuzou som sa síce ani veľa nezhováral, nikdy nezabával, ale do takého majetku ju dajú, pôjde vďačne. A špatná je nie! Že je taká nezhovorčivá, tichá, službami ubitá, to jej prejde. Však ju ja rozveselím. Bude tancovať, ako jej ja budem prehúdať.

Výstup šiesty

Ďurko, Beta

Beta (*mladá parádnica*) — Ktože to ide od vás?

Ďurko — Vitaj, Betka. Už je po ľúbosti medzi nami. Práve, že ti idem povedať.

Beta — Aspoň tak povedz, že ťa ženia.

Ďurko — Aj tak. (*Pristúpi.*) Vieš, keby si bola načisto rozsobášená, ani za pol minútky by som nepremýšľal, koho si vziať.

Beta — Takto ma teda už nechceš? Vedela som ja to. Pekne sa mi ideš odslúžiť za moju lásku!

Ďurko — Nechaj pletky, nariekanie. Veď ako bude. Ak ma srdce potiahne, trafím ja k tebe aj potom.

Beta — Tak mi ani na oči nechoď. Ja ťa, ženáča, nechcem! Ale len by si neobanoval. (*Odchádza.*)

Ďurko — Nejdi, ja sa chcem s tebou v poriadku rozísť, nie v hneve.

Beta — Ja som pre teba muža nechala ...

Ďurko — Nie vari celkom pre mňa ...

Beta — Len pre teba. Aspoň pre teba som sa nevrátila k nemu.

Ďurko — A prvého si pre koho?

Beta — Sebe kvôli... A čo ma ty máš skúšať? Si falošník! Mohla som ja to vedieť. Ale som ťa rada videla, ako slepá ... Nech, ožeň sa, veď ty prídeš ešte za mnou!

Ďurko (*chytí ju za ruku*) — Tak čo sa srdíš?

Beta — Lebo mi je Túto ...

Ďurko (*privinie ju*) — A mne je tiež. Ale čože robiť? Otec a mať nástoja, aby som sa ženil.

Výstup siedmy

Ďurko, Beta, Ľavko, Žofa

Ľavko — Ľaďže ti ich!

Žofa — Mladosť — radosť, meno moje.

Ďurko, **Beta** (*pustia sa*) — Dobré popoludnie, tetka!

Žofa — Aj tebe, Betka, aj tebe, meno moje. Ty sa budeš aj hnevať na nás, meno moje, ale Ďurko sa už ide ženiť.

Ľavko — Dajte si už pokoj!

Beta — Pre mňa si ho ožeňte.

Žofa — Kým bol slobodný, meno moje, nebránili sme vám. Robili ste si, ako chceli, sebe k radosti; ale načim sa mu poriadku chytať, meno moje.

Ľavko — A keď si s mužom nie rozsobášená, pobrať sa nemôžete, a tak sa neťažkaj na nás.

Žofa — Zabudnite, čo bolo medzi vami; a keď sa mu šťastie triafa, meno moje. ..

Beta (*odchádza*) — Viem, čo chcete povedať. Ale len by ste sa mi ešte neprosili! (*Odíde*.)

Výstup ôsmy

Ďurko, Ľavko, Žofa

Ľavko — No, už to by sme sa ti neradi.

Ďurko (*chce za ňou*) — Beta ...

Žofa (*zadrží ho*) — Nechaj, syn môj, odišla.

Ľavko — Maj rozum, synak, ako som ho ja mal. Som tiež bol mladý.

Žofa — Nepomyslel si na takéto šťastie, meno moje.

Ľavko — A že sa to tak razom strhne.

Žofa — Meno moje, takí skupáni! A odrazu sa ti nám sami ponúknu. No, to ma teší! Akou sa šťastnou cítim, že som ťa takého vychovala, meno moje.

Ďurko — Mama, nechváľte toľko, lebo mi z očú príde.

Žofa — Ba radosť mám na srdci, meno moje. (*Tajnostne.*) A potom, vidíš, Ďurko môj, tetka je chorľavá, to môže dlho nebyť — a budeš si sám sebe gazdom v takej hospode, meno moje!

Ľavko — Krásny majetok! Dosiaľ sa neotreli o chudobnú rodinu, teraz im budeme vzácni. Ale aby si ty potom nezabudol na nás! Si poznal otca, keď sa povezieš na bystrých koňoch a mňa stretneš na mačkách.

Ďurko — Veď vám hádam aj potom budem dieťa!

Žofa — Tak, meno moje, dieťa veru, radostné moje dieťa!

Ľavko — Čože mne už teraz bude? Keď sa s materou povadím, odídem k tebe. A keď sa tam zunujem, prídem si domov a, žena moja, mati, cti si ma, lebo hneď sa vrátim k svojmu Ďurovi. Zuzka narobí zákuskov, to bude materi. Mne len mäsa, klobás, dohánu a do skleničky aby bolo.

Žofa — Budeže nám sveta žiť na starosť, meno moje! (*Plače od radosti.*) Keď sme sa za mladi trápili, teraz si oddýchneme, meno moje.

Ďurko — Nebojte sa, aj vám pošlem, keď vám bude dačo chybieť. Alebo prejdete aj vy k nám bývať. Zuzka, tá vás musí obslúžiť ako vlastných rodičov. Vy budete len dozerať, robiť nemusíte. Na to bude čeľaď a my.

Ľavko (*chvastavo*) — Ja sa roboty nikdy nespustím. Mňa pozná celý svet. Ja som býval prvý v robote, a nikdy som sa nepretiahol. A keď som chybel čo len jeden deň, aj toť v lete pri mláťačke, už to pobadali. „Kde je Ľavko? Už vidím, že vám nejde robota tak, ako keď je Ľavko na mašine.“ A čo na dačo gazda, to len: „Ľavko, kde je Ľavko, po Ľavku mi choďte!“ A trochu rečami, trochu rukami, a bolo, ako bolo, a dobre bolo! Ešte pochválili. Ja bez roboty nemôžem byť.

Žofa — I ja som taká. Vidíš, vieš, meno moje.

Ľavko — No, už sa ty mne, mati, nerovnaj! Ženská robota je len ženská.

Ďurko — Nuž ale potom ja vám robiť nedám. Vás si musia ľudia vážiť

ako gazdov. Ale už bude večer, schystám sa na ten tanec, aby som nešiel pozde. Zuzu bude načim dobre zvŕtať, kým sa jej hlava zatočí. Lebo neviem, či som ja tú kedy v tanci vykrútil.

Žofa — Len tak, meno moje, len tak, aby si si ju mohol nakloniť.

Ľavko — Ale, pôjde ona ako sýkorka na oriešok... Len sa prehoď a choď. Prídem i ja za tebou a prídem materi s chýrom.

Žofa — No tak sa ja nedozviem pravdy, iba na ráno, meno moje. Lebo sa ty chytro vieš zvrtnúť z krčmy, a ešte od hudcov.

Ľavko — Len peňazí keby bolo!

Žofa — Na to ja nepristávam. Ja vás prídem kuknúť, meno moje.

Ďurko — Buďte na pokoji. Ja vám odkážem alebo sám odbehnem.

Ľavko — Ja idem s tebou. Neboj sa, i ja sa viem vysloviť, keď na to príde.

Žofa — Nebude načim, musela by Zuza hlavu stratiť, aby nešla! (*Chlapi odchádzajú.*) Meno moje, otec, veď nám Palčíkovci majú s chýrom prísť od Kamenských.

Ľavko (*vráti sa*) **—** Hop! (*Ďubne si do čela.*) To je pravda. Tak (*Ďurkovi*) ty choď, a ja ich dočkám!

OPONA

DEJSTVO DRUHÝ

Chyža u Kamenských; popoludní na Štefana

Výstup prvý

Tomáš, Ondriš, Valach, Kaňúrik, Kata, Katka, Eva, Anka, Zuzka.
(*Dve skupiny. V popredí pri stole Tomáš, Ondriš, Valach, Kaňúrik. Fľaška s hriatym na stole a koláč na tanieri. Vpravo pod oknom Kata, Katka, Eva, Anka, Zuzka. Chlapi majú karty v rukách a hrajú sa na „švindlera". Anka číta prvú hlavu druhej časti Robinsona. Chlapi fajčia, starí z fajok, mladší cigarety. Pred otvorením opony je hlučno. Zuzka na odchode. Anka neprestajne číta.*)

Ondriš — Sedem!
Kaňúrik — Osem!
Tomáš — Deväť!
Ondriš — Švindler! (*Vyhodí kartu.*)
Tomáš — Ber si, syn môj. To tak otcovi?
Valach — Dajte, ňanka.
Tomáš — Ja som už.
Valach — Ale zase vy dáte.
Ondriš — Čoby oni? Si zabudol? Ty dáš.
Kaňúrik — Ty, ty.
Valach — Dolník!
Kaňúrik — Horník!
Tomáš — Kráľ!
Ondriš — Švindler! (*Vyhodí kartu; smiech.*)
Anka — Nekričteže tak, nič nerozumieme, čo čítame.
Ondriš — Á, otec sú švindler!
Tomáš — No, veď sa ty chytíš, synku. (*Smiech.*)
Katka — Ešte si mohla počúvať, Zuzka.
Zuzka (*odchádza*) — A od gazdinej potom duplom. Už idem, mama.
Tomáš — Už ideš, Zuzka?
Zuzka — Musím.
Katka — A na tanec večer pôjdeš?
Zuzka — Musím byť pri deťoch.
Kata — Háby si prehoď, šanuj, dievka moja.
Zuzka (*odchádza*) — Nebojte sa, mama, dobrú noc vám!
Všetci — Dobrú noc!
Kata, **Eva** (*vyprevadia Zuzku*).
Anka — A veď nejdite všetci. (*Číta ďalej. Hneď sa vrátia aj Eva, aj

Kata.)

Tomáš — A ty, Ondriš, nalej po kvapke. Aj si pozapaľujeme. (*Urobia. Ďalej hrajú.*)

Výstup druhý

Predošlí, Palčík, Mara

Palčík (*vojde prvý*) — Môžeš ty týmto klopať! Tu ako na jarmoku.

Tomáš — Chlapci, dosť! (*Ženám.*) Aj vy! (*Ide v ústrety.*) Keď aj dvojakú robotu naraz robíme. Tie čítajú, my v kartách. Vitaj, švagre. (*Podávajú si ruky.*)

Mara (*ostala pri ženách*) — Dobrý večer!

Kata — Vitajte, prejdite a sadnite si. (*Všetci im robia miesto.*) Veru dávno ste už u nás neboli.

Mara — A vy tiež k nám neprídete.

Tomáš — Akože? Sú sviatky, zišli sa deti.

Kata — Nám neprichodí. Chudobný človek kedyže, ak nie na sviatky, je so svojou čeliadkou?

Palčík — Viem, viem. Aj nás robota prevladzuje, že človek nestačí k rodinke kuknúť. (*Katke.*) No a Katka že sa ako má? Kedyže sa už dožijeme toho krštenia?

Valach — To by ste vy už chytro chceli, ako od vtáčaťa ... (*Ženy zapália lampu.*)

Eva — Ešte stačí. Zatiaľ jej je dobre.

Kaňúrik — Ej, čože je prvô do gazdovstva chudobnému človeku?

Palčík — Nie tak ako my. Nemáme deti, nemáme ani potechy. A teraz by sa nám už zišla pomoc.

Mara — A keď ich nemáme, musíme sa dáko inak obstarať.

Kaňúrik — Vezmite si nás za svojich, budete mať hneď aj päť vnukov. (*Smiech.*) A úfanie!

Eva — Starigáň! (*Pacne ho po ústach.*)

Kaňúrik — My by sme vám potisli chleba!

Palčík — To by nám odrazu aj veľa bolo. Deti ešte nikoho gazdom nespravili.

Mara — Na moju hlavu by to tiež nebolo. Jedno, najviac dvoje. Dosť trápenia.

Eva — A keď ho Pán Boh požehná, či ho mám zadrhnúť?

Kata — Len nech sú zdravé ...

Tomáš — Tak je, mati moja ...

Palčík (*s neobyčajnou účasťou*) — Nuž a Zuzka kdeže je?

Kata — Viete, že sú naše deti po službách.

Palčík — Nuž ale vás len kukla tieto dni?

Kata — Ozaj len nakukla.

Mara — Prejde vše aj pol roka, kým ju vidíme.

Kata — Do fabriky som ju nechcela pustiť, nuž je v službe.

Mara — Veď to už bude dievka na vydaj!

Kata — Len by bolo za koho.

Katka — A prázdno vrece nikto neuchytí...

Valach — Ako som ja teba!

Katka — Mohol si ma nechať, bola by sa vydala ...

Valach — Za krajšieho šuhaja, podľa nôty.

Palčík — Ako sa dráždia. Nuž a inak akože sa máte?

Tomáš — Všelijako. Vieš, čo stojí v zime kresárstvo. Do fabriky chodíme. A keby len tej mzdy viacej bolo, lebo veru v dnešný čas všakové požadujú aj od chudobného človeka . ..

Palčík — Veď aj Ondrík zarába.

Kata — A predsa je toho málo, čo donesú na týždeň. Aj na ten dohán, aj vypiť.

Tomáš — A kdeže sú háby, obuv, dávky obecné, cirkevné ...?

Mara — A Zuzka koľkože pláce má? Na mesiac je, či na rok?

Kaňúrik, **Valach** (*odchádzajú*) — Dobrého zdravia vám!

Ondriš (*tiež sa obliekol*).

Tomáš — Už idete, deti?

Eva, **Katka** — Už, už. Dobrú noc vám. (*Odchádzajú*.)

Mara — Dobrú noc vám všetkým.

Palčík — A na tanec ktoríže pôjdete?

Anka — Ja by šla, ale ma nepustia.

Palčík — Ty ešte stačíš.

Kata (*vyprevadila do dverí*) — Na mesiac je ... Nová gazdiná, nuž len som ju — ako sa jej bude vidieť.

Ondriš (*odchádza*) — Čo títo len k nám prišli?

Tomáš — Ideš aj ty?

Ondriš — Idem. (*Odíde*.)

Výstup tretej

Tomáš, Palčík, Kata, Mara, Anka

Anka (*číta si*).

Kata — Po päť zlatých má. Ale keď to len na tie háby veľa načim.

Mara (*vzdychne*) — Hej, veľa, ver‘... My o tom nevieme, starý môj.

Palčík — Vďačne by sme my to vynaložili na vlastné, keď aj tak musíme cudziemu vydávať ...

Mara — Nuž a tak Zuzka ani na tanec nepôjde dnes večer? Azda ju len pustia.

Palčík (*určito*) — Ja by som sám ľúbil, aby ona šla dnes na tanec. Pôjdeme aj my kuknúť.

Tomáš — Ona by šla, ale či ju gazda pustí.

Kata — Keď vy chcete, nech by šla. Na vašu žiadosť, keby som ju šla pýtať ...

Tomáš (*do reči*) — Dostaneš po nose.

Palčík — Ale len na takéto sviatky ju môžu pustiť na trochu zábavy.

Kata — Tam by sa trochu poveselila. A to by jej aj tá práca inak šla od ruky.

Mara — Kdeže sa má schodiť mladá čeľaď, ak nie na tanci?

Kata — Ona sa neťahá. Je vždy takô, chúďa, zamyslenô, až sa o ňu bojím. Služba ťažká, ono mladé, ešte nemá ani osemnásť rokov.

Mara — Ale veď ju gazda pustí, len aby šiel niekto po ňu.

Kata — Má kto ísť. Anka, choď po Zuzku, aby sa šla obliecť, že pôjde na tanec. A ak by si bola treba, ostaň ty tam.

Anka — Je už tma, ja sa bojím. I ja sa chcem dívať na tanec.

Mara — Ty sa ešte máš kedy, dievka moja.

Palčík — Len choď, poslúchni mater.

Mara — Zuzka aby prišla domov, obliecť sa, pôjde na tanec, že si my žiadame.

Anka (*trucovito*) — Ja nejdem! Je tma, aj veľký sneh. Ja sa bojím.

Kata — Ideš? Ja ti dám báť sa! Kdeže je tá metla? Hneď ťa vyčešem ňou. Ideš? (*Durí ju.*)

Anka — Načo to aj prišli k nám?

Kata — Keď ti kážem, iď! Nehnevaj ma na tento deň. Ideš ho? Keď ja nijakej pomoci nemám od tohto dievčaťa! (*Anka sa oblieka.*) Tri som vychovala, tie ma počúvali ako treba, a z tohto bohviečo vychovám. Iba zjedanie mám s ňou; o rozum prídem. Počkaj, pôjdeš do služby! Ja sa radšej sama zaobídem, ale s tebou sa zjedať nebudem.

Anka (*vyšla a tresla dverami*).

Mara — No vidíš, akô je neposlušnô, ako búcha.

Tomáš — Keď jej vše voľká, vše by ju zadrhla.

Palčík — Kiežе ju buchneš, udrieš ...

Kata — Ale bižе plané, bude ešte horšie.

Mara — Tak, tak, vidíš. A ešte na nás dakto povie, že nepekné bolo od nás, že sme už štvrté preč poslali, čo sme vzali za svoje.

Palčík — Ľudia vravia, že sme skúpi, a čo nás to stálo! Opatera, háby, škola — a pomoci nijakej.

Mara — Hábky som jej kúpila aj v lete, a čo za to? Čo zachytilo, všetko vzalo a zanieslo materi. Masti v hrnčíčku, maku v uzlíku, vajíčka odnášalo ako straka.

Palčík — A čo nevieme! Aj peniaze bralo. Mlzie čosi. Čože to máš? Kde si vzala? Nezradilo. Ale ho potom žena vybúchala, nuž tam vraj bol grajciar pod vankúšom. A to, čo mal byť na oferu.

Mara — Len ja háby poviazala do batôžka, a ja sa nebudem s tebou zjedať, trápiť. Prosilo: Mamka moja, nebudem viac. Ale ja som jej nič: Len mi ta choď!

Palčík — Ako sme mali aj toho Miška za svojho. Dal som ho učiť do školy, ale nechcel počúvať ani mňa, ani učiteľa; dal som ho za učňa, ani majstra. Túlaj sa svetom! A tak teraz sme si my to inak rozmysleli. Deti si brať nebudeme. Lebo tie iba veľa zjedia, k tomu šatiť, zlostiť sa, obchodiť, a pomoci, roboty nijakej. Vezmeme si staršie. Preto sme aj k vám prišli. My by sme radi vašu Zuzku k nám dostať.

Tomáš (*tuho fajčí, čím ďalej, tým sa mu to menej páči*).

Mara — Ale dolož, na aký spôsob.

Palčík — Nuž veď vyložím. Na taký, že by sme radi, keby sa vaša Zuzka vydala za Ďurka Ľavkovho, a tak by spolu prišli nás doopatrovať do smrti a my by sme im náš majetok poručili.

Mara — Tak my sme vo veľkej veci prišli k vám. Ak by ste mali k nám dôvery.

Kata — Čože by sme nemali...

Mara — Chceli by sme, aby nám oni na starosť vody podali, oči zatlačili. A Zuzku poznáme, je súce, dobré dievča; nás, ako rodinu, len si bude vedieť lepšie uctiť, opatriť. Nuž majetok necháme im.

Kata (*zachvátená*) — To by veru bolo aj vám, aj im! Nemusela by sa po službách tĺcť. Ale či Ďurko pristane, či by ju chcel?

Mara — Chce ju, chce. My už vieme, že ju chce. U Ľavkov sme už boli, aj ešte vojdeme.

Palčík— Spoľahni sa, sestra moja, na moju hlavu a rozum. Ja deťom vašim dobre chcem.

Kata — Bolo by to dobre aj im, aj nám. Do takého majetku syna dostať ...! (*Vykladá Zuzkine háby z truhly*.)

Mara — Nuž veď preto, Katka moja, vy tiež na to pristanete.

Kata — Ja, z mojej strany, Marka, vďačne. Nech by sa zišli tie naše deti. A kedyže by ste to mysleli?

Palčík — Čím skorej!

Mara — Treba nám pomoc do domu.

Palčík — Robotník cudzí drahý, a len je cudzí, nie ako svoj. Nemožno sa spoľahnúť. A plácu si už nevie ani akú pýtať. A roboty nespraví za polovicu. A tá chova drahá ...! Keď si to človek poráta, radšej nič nemať a netrápiť sa.

Kata (*vykladá z truhly Zuzkine háby*).

Tomáš — Nože sa jej do toho nestar!

Kata (*prezerá*) — Nech si oblečie, ktoré chce. Má si v čom preberať, to už má. Šiat som jej narobila.

Mara — Len jej vyber, aby sa mu zapáčila.

Tomáš — Ten chodí za inakšími...

Palčík — Už nepôjde.

Výstup štvrtý

Predošlí, Zuzka

Zuzka — Vitajte! Veru ste dávno u nás neboli.
Palčík, **Mara** — Ďakujeme.
Mara — Tak ťa pustili gazdiná?
Zuzka — Nie vďačne. Ale že Anka ostala za mňa, nuž ma len pustili, vám kvôli.
Mara — Tak nemeškaj, dievka moja, len sa chytro preobleč a choď. Pomôžeme sa ti obliecť.
Kata (*preberá*) — Ktoréže si háby?
Mara (*tiež*) — Čože si oblečieš?
Zuzka — Ja si vyberiem. (*Preoblečie si sukňu i kabátik, šatôčku na hrdlo, na hlavu.*)
Kata — Len sa pekne pristroj, aby nepovedali, že si dáka zanedbaná.
Mara — A stuhľu si túto?
Zuzka — Nie, ale tamtú, belasú.
Mara (*obzerá ju*) — Veď ťa roztrhajú v tom tanci!
Zuzka — Alebo dáku jamu vystojím do rána.
Tomáš — Nebárs vie tancovať.
Kata — Už — ty! Čože by nevedela? Ako druhé!
Palčík (*Zuzke*) — To až potom povieš, keď sa vrátiš. Neboj sa, bude ťa mať kto vykrúcať.
Tomáš — Keď len s každým piatym po raze do rána, aj tak sa ti odráta ... (*Smiech.*)
Mara — Poriadne dievčence radi do tanca berú.
Tomáš — Len aby si nebola dlho, žeby sa gazdiná nehnevala.
Zuzka — Však ja načas budem doma. (*Materi.*) A prečo ma tak vystrájate, keď ste mi inokedy bránili?
Kata — Si mladá bola, dorastáš. (*Tajnostne.*) Chcú ťa vidieť ...
Zuzka — Kto? Tak ja nejdem.
Kata — Netáraj, nehub si šťastie... Poslúchni.
Zuzka (*po prestávke*) — Zdraví zostaňte.
Palčík — No len choď s Bohom a dobre sa zabávaj.
Mara, **Kata** (*vyprevádzajú až von*).

Výstup piaty

Tomáš, Palčík, Kata, Mara

Mara — Skoro som ju ani nepoznala, keď vošla. Aká hodná dievka z nej vyrástla.

Palčík — Nuž, švagre, my sme tej mienky prišli k vám, a ty si nám ani slova ešte nepovedal. By len dobre bolo, keby náš majetok len na našu rodinku prešiel.

Mara — Tak by sme ich mali ako vlastné deti.

Tomáš — Pre majetok by to bolo dobre. Ani my by sme neradi, aby ste cudzích museli potrebovať. Ale to načim aj s deťmi rozmyslieť.

Kata — Ono vám je teraz takô zabitô, že ju ten Jano Tučných tak zochabil. Sľuboval jej, že ju vezme, a odišiel za inou.

Tomáš — A Ľavkovci idú za bohatou nevestou.

Palčík — No, už sa vy o to netrápte. Nepôjde Ďurko viac do Bielych, ak vy na to pristanete.

Tomáš — Vieš, švagre, Ďurko Ľavkov je — mne sa — nechcem ubližovať, ale má ... chyby má ...

Palčík — Kým bol chlapec, robil ako chlapec, a keď príde k rozumu, bude z neho človek.

Mara — On to už všetko zanechá. Mladý zo všetkého vyrastie.

Palčík — Ja ho okrešem! Len nech príde do mojich rúk, ja spravím z neho človeka.

Tomáš — Ak ťa len bude chcieť počúvať ...

Kata (*Tomášovi*) — Nuž veď či by to pekne bolo pustiť cudzieho do domu, keď si nás volajú? Ono Zuzka bude vám pokorná, veď, chúďa, slúži od dvanásteho roku.

Tomáš — Práve preto! Či na takú pristane Ďurko? Keď sa on len za majetnými, cifrovanými zavláča. Bude čakať nielen na vaše, ale bude pýtať aj od nás. A my veru so Zuzkou nijakých majetkov nedáme...

Kata — Lebo nemáme.

Tomáš — Ja dom nepredám na výstroje... A inšie nemám.

Mara — Zuzka má majetok u nás, tak čože im treba?

Palčík — Len aby sa radi mali, nič im nebude chybieť.

Tomáš — To, to. Láska a zdravie, sú najväčšie bohatstvá.

Kata — Len Ďurkovi aby sa Zuzka zapáčila.

Tomáš — Aj naopak, mati moja.

Mara — Je hodný šuhaj, urastený mládenec. Vojak!

Kata — A moje dievča si nemá čo veľmi preberať.

Tomáš — Ej, mati, mati! Či ti zavadzia? Azda si ju zunovala? A nie ti je ani doma.

Kata — Nie. Ale keď sa jej takôto šťastie triafa, škoda opustiť! Syna

oženíš, kedy chceš; dievku vydáš, keď môžeš.

Palčík — Nuž čože nám teda určitô poviete, švagre? (*Vstáva.*)

Kata — Nuž my z našej strany pozdravenie odkazujeme a neodporujeme.

Tomáš — Neodkazuj, kým nevieš, čo deti.

Palčík — Presvedčíme sa. Ja viem, že bude po mojom. Žena, poďme. Ešte do videnia dnes večer!

Kata, **Tomáš** (*vyprevádzajú*).

Kata — Čakáme vás s dobrým chýrom.

Výstup šiesty

Tomáš, Kata

Tomáš — Mati, ja som ťa nechcel zarútiť pred tými švagrovci. Ale ty len tak do sveta. Ty len na majetok sa lakomíš. Chceš vziať dievča zo služby a do horšej ho dať. To sú skupáni, lakomci. Nepoznáš ich?

Kata — Ale takúto vec si aj tí dobre rozmysleli.

Tomáš — Aj ty pomysli, že ju viažeš na celý život. Vieš, koľko už mali za svoje i z rodiny, i cudzích, a ani jedno nevydržalo. Môžeš to stokrát obanovať a dievčaťu mladý život pokaziť.

Kata — Vieme, kde ju dávame. Oni nemyslia zle s nami. Sme hádam rodina.

Tomáš — Len tak veľmi nedôveruj aj tej rodine.

Kata — Nedôveruj! Už len Ľavkovci na hocičo nepristanú. Starý má rozumu pre seba a svojho syna, a ona tiež.

Tomáš — A čo by aj tí pristali, ešte deti sú tu. Ľavkovci, ako ty, idú za majetkom. Nebudú hľadieť na deti, či sa jedno druhému pozdajú a budú môcť spolu žiť. A Palčíkovci? Chcú mať lacných robotníkov.

Kata (*zahriakne ho*) — Jaj, veď ty vždy len na zlé myslíš. Ešte sme jednu nevydali, aby sme sa neboli celé týždne škriepili. Veď si ich za svoje berú.

Výstup siedmy

Predošlí, Ondriš

Ondriš — Tak, ňanka môj, naša Zuza má pytača. Ale mne sa nepáči!

Tomáš — Ja ho tiež nechcem.

Ondriš — Aby tá za toho išla? Veď tomu ani z očú dobré nehľadí. Ten len biť sa, klať s každým. Ja viem, kto je, čo je ... Frajerkár! Ako dvere otvorila na krčme, už ju chytal do tanca. Čože je to?

Kata — A ja vravím, že dobre by im mohlo byť v takom majetku u Palčíkov.

Ondriš — Nelakomte sa, mama. Ešte je nie ich, a ktovie, kedy bude. A keď aj? Či im to už zabezpečuje dobrý život? Veď ju on vídal aj predtým, a nikdy ju nezaviedol do tanca. A teraz odrazu z ruky ju nepustí. To nebude dobre!

Tomáš — I ja som tej mysle. Ľavkovci vedeli, že ja mám dievku. Keby ju boli chceli, neboli by inde kľučky chytali.

Ondriš — Nuž veď, otec, veď vám to len Palčíkovci vymysleli. Ľavkovcom sa o našej Zuze ani nesnívalo! Tí šli o Judu Bielych. Aj tam sa len na majetok tisli. Ani to nedopusťte nijakým činom! Ja idem po Zuzu. Čo sa tam má s ním vykrúcať? Aj tí, keď nemajú oči sem prísť, ja ich vyhodím!

Tomáš — A ja zavolám aj rodinu, nech poradia, aby nebolo na nás... na teba a na mňa, že sme to my rozbili.

Kata — Prejdi, aby ste nepohubili dievčaťu šťastie, ak si ho môže založiť... (*Odídu.*)

Výstup ôsmy

Kata

Kata — Bože môj, ako sa toto už len skončí? Pribehne ako bez hlavy, a otec hneď hotový mu stranu chytať. Ja by veru rada bola, keby som si dievku v takom majetku videla. Veď po službách akýže má život? Vše mi je do plaču nad ňou. Aby tá rodina proti tomu nič nemala. Ono je poslušnô. Na obyčaj si zvyknú. A starí len nebudú večne žiť. Budú si sebe gazdom. Ďurko sa napraví, keď bude mať poriadnu ženu. Tichá, dobrá aj jeho napraví... Jeden dobrý, obaja dobrí, povedajú ľudia.

Výstup deviaty

Kata, Ľavko, Žofa

Ľavko — Dobrý večer!
Žofa — Ste doma, meno moje?
Ľavko — Zdraví?
Kata — Vitajte. Vy sa chváľte. Nič nám je, chvalabohu.
Žofa — Kdeže sú vám druhí?
Kata — Podochodia. Posadajte si.
Žofa — Zuzka je na tanci, meno moje? Išiel aj náš Ďurko. Zídu sa tam tie naše deti, meno moje. Veď by to dobre bolo, stvora božia, keby sa dovedna zišli. A už len aj ten majetok. Načože by sme to opustili, meno moje?
Ľavko — A poznáme aj starých, že nie sú dáki planí ľudia; tak to bude najlepšie, keď sa naše dietky zoberú a ich doopatrujú.
Žofa — Tak, meno moje, tak!
Ľavko — Neskáč mi na jazyk! Ty len melieš, rozprávaš, ale nepovieš, čo sme prišli, nepýtaš sa, či dajú Zuzku za nášho Ďurka!
Kata — Veď ja už viem, po čo ste prišli. My proti tomu nič nemáme. Otec trochu odporuje, že čo deti na to; aj to chlapčisko sa zastarelo — ale ja by som pristala. Len či sa budú vraj radi vidieť?
Žofa — Akoby sa z lásky najesť mohol, meno moje.
Ľavko — Čože ti je aj z tej lásky, keď máš prázdnu misu ...
Žofa — A čože by si, meno moje, takého šuhaja nevedela zamilovať? Môjho Ďurka, meno moje? Akúže ten má chybu?
Ľavko — A keď ja poviem: je aj robotný, usilovný, spraví, čo do ruky chytí. Hádam sa mal kde naučiť. Nevychoval som ho na koláčoch, ale na robote... Sa ja niekde zahanbím? Kde ja zastanem ...
Kata — Ja nepochybujem o ňom.

Výstup desiaty

Predošlí, Kaňúrik, Tomáš, Valach, Kata, Eva

Tomáš (*vážne, chladne*) — Dobrý večer! (*Nálada sa stiesňuje.*)

Ostatní — Dobrý večer! (*Posadajú si po stranách.*)

Ľavko (*ide oproti Tomášovi, podáva mu ruku*) — Vy ani nemyslíte, prečo sme my k vám dnes prišli...

Tomáš — Poviete.

Žofa — Tak ako ste sa rozhútali, meno moje?

Tomáš — Ako sme sa rozhútali? Ešte sme sa, poviem pravdu, nestačili. Musíme sa aj poradiť; to je nie na rok alebo dva.

Kaňúrik — Ani vydýchnuť im nedáte. Nemôžeme, ako keď sa chlapci idú kúpať a do chladnej vody osmeľovať ...

Ľavko — A čože sa máte radiť? Či sme my azda cudzí? Či nás nepoznáte? Či čo? Neviete o nás, akí sme ľudia? Nuž teda! Chceme vedieť, či dáte Zuzku za Ďurka nášho, či nie.

Kaňúrik — No ale predsa, ako otec vravia, to je nie taká ľahká vec. To si človek, rodič, tak na jednej strane, ako na druhej musí aj rozvážiť.

Kata — Nuž veď áno, Miško môj, sme sa to už pozhovárali. Nezačneme zasa od kraja. Už len na Zuzku, Ďurka čakáme, čo tí.

Tomáš — A to je hlavná vec, mati naša, aj vy, ctení priatelia.

Všetci — Tak je, to je už tak ... Oni majú spolu žiť ...

Tomáš — Ale nie pre majetok. My sa tiež trápime, robíme, a čo zarobíme, strovíme, ale pri pokoji.

Ľavko — Tak chceme aj my. Aby dobre bolo.

Tomáš — Čože, majetky boli, a minuli sa — ale láska a statočnosť na večnosť ...

Výstup jedenásť

Predošlí Ondriš, Zuzka

Ondriš (*vo dverách*) — Ak pôjdeš zaň, tak si mi nie sestra!

Zuzka — Ty si vezmi, ktorú chceš, ja sa ti nestariem; ty sa do mňa tiež nemusíš. A ak by som chcela ísť, tak by som šla zaň, a ak nie, nuž nie.

Ondriš — A takto mi hundre celou dedinou ...

Tomáš — Hádam ešte aj my máme do toho slovo, dievka moja. Či už o našu poradu nestojíš?

Zuzka — Stojím, ňanka. Ale on (*na Ondriša*) mi už ubližuje.

Ondriš — Lebo nechcem, aby si upadla!

Zuzka (*nežne*) — Neboj sa o mňa. Ešte nejdem zaň!

Ondriš — Ani nie! Ja ho poznám a viem, kto je, čo sú mu tu aj otec. (*Odíde.*)

Ľavko — Staršiemu poctivosť, Ondrík!

Kata — Ale čo vás po ňom! Grobian voľáky.

Žofa — Čože on má do nášho Ďurka, meno moje?

Ľavko — To je za kamaráta!

Kata — Tak, tak. Čo by sa mali radi vidieť, žičiť si...

Žofa — Ako len vlastní bratia, a on ti naňho tak váľa... meno moje.

Kata — Nepočúvaj ty, Zuzka, na neho. My ti dobre chceme.

Ľavko — A my sme si to aj s Palčíkovci dobre rozmysleli.

Žofa — A tak teda nemáš čo odporovať...

Zuzka (*vážna, zamyslená*).

Kata — Ak budeš na každého reči počúvať, tak ti to bude len zmätok robiť.

Ľavko — Nuž a čože Ondriš vie na nášho Ďura? Ani on ešte všetko nepreskočil. Ani mu robotu z ruky nevezme. Ja aspoň ručím za syna, a tak netreba ti na všeličo počúvať, Zuzka. (*Ide, chytí ju za ruku a tisne jej do nej zlatku, ktorá padne na zem. Ľavko sa zohne po ňu.*) Poď sem a obzri si ma. Však ty mňa dobre poznáš. Pôjdeš za toho nášho Ďurka?

Zuzka (*kývne plecom*) — Ach ... (*Nerozhodne.*) Ja neviem, ako otec a mama ...

Kata — Ja ti nebránim, urob si k vôli.

Tomáš (*citne*) — Dievka moja, ako sa ti páči! Ja ti len toľko poviem. Lebo je to tebe na celý život. Len aby si mi potom s ponosou nechodila.

Žofa — S akou ponosou, meno moje? (*Vezme tajne od Ľavku zlatku.*)

Ľavko — Vari že vám zle bude?

Kaňúrik — Bodaj by nebolo. To by sme jej všetci vinšovali.

Eva — Len keď to popredku nemožno vedieť.

Ľavko — Len sa ty rozhútaj, povedz nám. Ďurko ťa ľúbi, len ty si ho ucti. A nepočúvaj na reči. Kto umrel, toho chvália; kto sa žení, toho hania.

Kata — Ako chceš, moja dievka. Nachystané máš, čo ti treba.

Tomáš — Mne ťa je kedykoľvek vydať. Ale si rozmysli, aby si nebanovala.

Kaňúrik — Veď ti ešte parta do čela nevrastá. A na majetky sa nelakom; aj chudobní ľudia žijú statočne, spokojne.

Ľavko — Aj ty máš pravdu, Miško ...

Žofa — Ale tuto keď si budete robiť, budete si sebe prispárať. Nie ako po službách. Ja viem, čo je služba, meno moje. Ani noci, ani dňa. Robíš, darieš sa, a nikto je nie spokojný, nikto ťa nepochváli, nik nepoľutuje, keď sa ti dlane popukajú, päty rozpadajú. Od toho horkého chlebíka sa ti nechce odísť, dievka moja? (*Plačú dojatí.*) Či si mu privykla?

Kata— Od mala, chúďa, sa trápi. Akoby mi srdce krájal, keď si pomyslím, čo vystálo od dvanásteho roku.

Žofa (*tisne do ruky Zuzke zlatku*).

Katka (*šepne Zuzke*) — Len už prijmi. (*Nahlas.*) Jana Tučných nedočkáš.

Kata — Pre toho sa ty nemáš čo trápiť, ten už nepríde po teba.

Zuzka (*prijme peniaz*).

Žofa (*zbadala, že prijala*) — Tak, meno moje, nech ti Pán Boh pomáha.

Ženy — Dá vám zdravia, požehnania!

Zuzka (*s plačom hodí sa materi okolo hrdla*) — Mamička moja!

Kaňúrik, **Tomáš**, **Valach** (*nevoľne hľadia na seba*) — Tak Pán Boh uslyš!

Výstup dvanásty

Predošlí, Ďurko

Ľavko — Kdeže meškáš, synak?
Ďurko — Zuzku hľadám, otec môj. (*Ide k nej.*)
Žofa — Už je Zuzka tvoja, meno moje. Prijala závdavok.
Ďurko (*Tomášovi a Kate podá ruku*) **—** Ďakujem vám za ňu.
Kata — Pán Boh vám pomáhaj, syn môj!
Ženy — Pán Boh uslyš!
Ďurko (*objíme Zuzku*) **—** Tak už máme vyhratô u Palčíkov!

OPONA

DEJSTVO DRUHÝ

U Palčíkov v júli o pol roka

Výstup prvý

Palčík, Mara

Mara (*vstupujúcemu Palčíkovi*) — Tak, čože ti tam?

Palčík (*mrzutý*) — Čože mi? Aby sme si sami robili s nimi poriadok.

Mara — Sami. Či podbajú, či nás poslúchnu? Keby to boli moje vlastné deti, bola by si ich inak vycvičila.

Palčík — A nahnevaní i jedni, i druhí. Volal som ich sem, reku, zoči-voči nech si povedia deťom. Keby vraj deti, ale to už tvrdé hlavy, hodil mi starý Kamenský.

Mara — Sme si nadobarili trápenia. A keď sme už mali príklad. A tie nám jedli iba chlieb, tieto nás zjedajú už i na zdraví. Ja ani spať, ani jesť. Čo to už bude? Ani jedno, ani druhô sú nie, ako sme si mysleli. Ona ani poriadiť, ani oprať, ani navariť. Veď ja, keď som bola mladá, akoby bol pálil, tak mi šla robota od ruky. Ale toto ničoho nič na svete, len vždy zamyslená, smutná. A keby len k nemu bola láskavejšia ...

Palčík — Akože bude, keď sa on za druhou, či aj za koľkými vláči. To je tiež poriadok, hocikedy ho nájdeš v krčme, a statok neopatrený, kone nečesané. Pán Boh vie, odkedy dvor nezametaný, a kde sa len pozrieš, všade plno neporiadku.

Mara — Tak, tak, nie že by to hľadelo zveľadiť ten majetoček, ale ešte odnáša. A kde sa už len túla noc po noc? Až ma vše mráz prejde, keď si pomyslím, že iba nadránom chodí domov. Veď takto o všetko prídeme.

Palčík — Kdeže ti chodí? Zabáva sa s kadejakými. Preskakuje šiesty šteblík. Aj dnes, zobudím sa, idem pozrieť, ani v komore, ani v stajni ho niet. Už sa rozvídňalo, keď prišiel. Spusťže sa potom do takého galgana. A Ľavkovci, že sme sľubovali majetok prepísať, a teraz nič nerobíme. Akože ti oddám majetok, alebo ešte prepíšem na takýto poriadok. Odmárniš, a ja pôjdem na starosť po pýtaní ...

Mara — Ako som si ja to inak myslela. Srdce mi rástlo od radosti, že sa nám to tak vydarilo dostať ich spolu. Budú, reku, robiť — a my si na naše staré dni budeme oddychovať. A teraz máš!

Palčík — Sklamanie nad sklamanie.

Mara — A len ako to ešte bude!

Palčík — Už pokoja v dome nebude.

Mara — Zuzu som poslala za ním, kde je, čo je od poludnia ... Aby bol

doma, ak prídu aj tí, aj statok bude treba opatriť.

Výstup druhý

Palčík, Mara, Zuzka

Zuzka (*za scénou*) — Kšo, chliev! Do chlieva! Na, cipa, na!

Mara — Čože sa robí? (*Ide k oknu.*)

Zuzka (*dnu, čisto, ale po domácky oblečená*) — Kiežе ste vyšli ... Prasce po dvore a žltej kvočke dve kurence chybia.

Palčík — Ty si gazdiná ...

Mara — Že sme nepočuli...

Zuzka — Ňanka, nemôžem na dvoje byť. Nechcela som ísť, ale keď ma mama poslali za mužom, tak som šla.

Mara — No a kdeže ti je?

Zuzka (*sucho*) — V krčme vraj. Hanbila som sa vojsť; len čo mi povedali.

Palčík — Povedali! Mala si vojsť, že ťa mať, alebo že som ťa ja poslal poň. Tak, gazdovia! Jeden v krčme, druhý, aj keď ho pošleš, čo ja viem, kde inde ide, a domácnosť nikto nedozrie! Tak len vždy zo škody do škody poletíme.

Zuzka — Šla som, ale ako som začula hudbu, nedalo mi vkročiť. „Len vraj sa ponáhľaj," mi suseda, „lebo Ďurko musí cudzie ženy vykrúcať." Skoro som skapala od hanby. A veď by on na moje slová aj tak nepodbal.

Mara — Aj by len podbal, keby si bola k nemu inakšia, vďačnejšia, milšia.

Zuzka — Mama, akože môžem byť? Ja by som chcela, ale nedá mi žiaľ. Šla by za ním, ale keď si pomyslím, ako ma s kadejakou Betou na posmech obracia, nedá mi srdce.

Palčík — Oj, veď vy, ženy, iba sa o mužov báť a z prachu si vrchy stavať... A ja naposledy tomu ani neverím.

Zuzka — Presvedčte sa.

Mara — Bolo by sa ozaj dôkladne prezvedieť o jeho chodníčkoch. Či ona má pravdu, keď sa oňho bojí, a či sa len bez príčiny zhrýza ...

Zuzka — Veru, keby ste do mojej mysle pozreli... Ale to iba ja cítim, aký je on ku mne. (*Žiali.*)

Mara — Čože fňukáš? Ty vždy, keď čo do reči príde, pustíš sa do plaču.

Palčík — Ty sa nikdy nechceš za vinnú uznať. A už si všeličo prevrhla aj ty. Dosť bolo!

Zuzka — Ale o statočnosť si nehrám ako — on. (*Vyhŕkne.*) Ňanka, mama moja, vy nič nechcete o ňom vedieť. Nevidíte, aký mne on batoh viaže. Neviete, kde on chodí, za kým lipne.

Mara — Vari že za Betou?

Zuzka — Za tou. Aj druhí mi povedali. Aj sama ich vídavam. Tá robí hriech v našom manželstve.

Palčík — To si sami vyporiadajte. Mne len robte, ako sa patrí... lebo ináč nebude dobre! To vám sľubujem obidvom. (*Odíde.*)

Výstup tretej

Mara, Zuzka

Zuzka — Ja robím, ale keď on ani sa nevie tak zhovárať so mnou ako s druhou, len ma okrikuje; trasiem sa pred ním, všetko mi z ruky letí...

Mara — Čo len preto, iste nemáš prečo naň tak hrabať. Keby to každá tak, pre pletky by celá dedina stála v plači... A keby si sa ty prívetivejšie, zhovorčivejšie k nemu chovala, bol by aj on inakší. Ale celý deň mu sladkého slova nepovieš, ani pri tej robote, ani pri stole, nuž tak potom, čože on? Keď si mu ty nie taká, ako on chce, ide za druhou. Tak si potom žena muža aj sama odcudzí. Ide za druhými do krčmy. A to je iba nám trápenie, škoda. Dobrá žena, keď sa mužovi prihovorí, akoby ho nakŕmila.

Zuzka — Ja by sa mu, ale žiaľ mi nedá.

Mara — Čo by si ho mala zakrývať, ešte otca proti nemu podpaľuješ. Sa to patrí? Akoby sme my nevedeli, že je už nie tak, ako sa ukázalo ...

Zuzka — A keď viete, prečo sa pravdy nezastanete, cestu mu nezastúpite?

Mara — Mu nevravíme? A vadiť sa s ním? Teraz vravíš, že ti je ťažko, a ak ja niečo, otec niečo, on na to, obrátime dom čím hore tým dolu. A bude ti len ťažšie. Či to už čert vie, ani nie dobré, čo vošlo do vás! Veď keď ste k nám prišli, radosti nebolo konca-kraja. Tance, spevy ste vystrájali. A od pol roka ako ste sa zmenili. Ani jeden, ani druhý nie ste takí vľúdni k nám. A čože by nás už po tom bolo, ale ani k sebe!

Zuzka — Ja sa rovnako usilujem vyplniť tak vašu vôľu ako aj jeho. Že sa škoda pridá, stane sa aj inde. A predsa vám nemôžem vyhovieť. Ďurko, ňanka, aj vy, mama, všetci, všetci ste inakší ku mne, ako keď som prišla ...

Mara — Veru sme my to, dievka moja, inak čakali od vás. Že nám budete potechou na staré dni, nie zármutkom. Ja, chorľavá, myslela som, že sa rozveselím a ľahšie ponesiem svoj kríž pri veselom rozhovore, robote vašej, a tu ani len na mňa pekne nepozrieš, neprihovoríš sa, keby ja nie.

Zuzka — Keď som nie tak zrodená ...

Mara — Zrodená! Treba si vedieť náturu prevrátiť... Toť, aj keď som chorá ležala, on poprával mi, vyspytoval sa mi, prišiel: „Čo vás bolí, mama moja? Veď vám nič nebolo, a teraz ste takto naraz ... Hore si sadnite, tu vás tlačí...“ A ty si ani k posteli neprišla, ani slova nedala ...

Zuzka — Čo ste žiadali alebo čo poradili, obslúžila som vás ...

Mara — Viem... A tak aj k nemu. Ak si videla, že chce, aby si ho bozkávala, mala si ho bozkávať; ak chcel, aby si mu spievala, mala si mu spievať; ak rozprávať, mala si mu štebotať ...

Zuzka — Keď som ja nie lastovička, žeby som mu štebotala. Ale keď sa jemu len taká páči, čo sa mu smeje, vie rozprávať.

Mara — Tak máš taká byť ... A robota? Otec náš je nespokojný s

Ďurkom. Ja by s tebou ešte ako-tak. Si mladá, naučíš sa, ale čože? Už nosíš pod srdcom, a bude druhé, tretie, no kto pôjde do roboty? Prichodí sa zasa len mne trápiť...

Zuzka — Ak mi Pán Boh pomôže, nebudem dlho ležať a spravím si aj popri dieťati. A ešte je nie na svete, už sa bojíte. Pán Boh milý vie, či sa ho živá dočkám ...

Mara — Aj tak sa stáva. Ja sa modlím, pros Pána Boha aj ty... aj Ďurko by mal...

Zuzka — Ten ma hádam práve preto znenávidel ... A čože budem robiť ... Sa nemôžem otráviť.

Výstup štvrtý

Mara, Zuzka, Ďurko

Ďurko (*vchádzajúc nôti z dobrej vôle*) — „Keď nevieš tancovať, aspoň nôžkou dupni...“ (*Prestávka.*) No, čože si sa nasrdila? Že som Betu vyviedol do tanca? Mohla si tam byť, bol by som aj teba.

Zuzka — Aj tak bolo, že som bola. Raz si ma z povinnosti, a už som mohla domov ísť.

Ďurko — Nuž keď si netrebná, olovená, miesiš nohami, ako keby si kapustu dlávila ...

Zuzka — Nemala som sa kde naučiť. Ja som nechodila po tancoch, keď som musela slúžiť.

Mara — Aj druhé slúžia, dievka moja, a vedia. Veď už len uznaj.

Zuzka — Uznám, ale zato nemusí jednu vyvádzať, že na to už ľudia pľujú.

Ďurko — S tou tancujem, ktorá sa mi páči. Nebudem radom vykrúcať ... (*Preoblieka všednejší kabát.*)

Zuzka — Dobre, teda si tancuj s ňou.

Ďurko — Aj budem, milá moja!

Zuzka — Nerob posmech. Nie som slepá. Vidím, kto je tvoja milá. Bola som ti do času, ale dnes radšej by si bol, keby ma vari nebolo.

Ďurko — Skús to.

Mara — Nerúhaj sa Bohu, dievča.

Zuzka — Aj to sa ti môže po vôli stať...

Ďurko (*prespevuje posmešne*) — „A ja sa ožením, a ty nezvieš ...“

Mara — Ďurko, Ďurko, majže svedomie, nerob jej taký žiaľ.

Ďurko — Tešte si ju, veď je vaša. Vy ste si ju vyvolili.

Mara — Ale tebe, syn môj!

Ďurko — Ja bez nej budem. Vyzuť ma poď, ty citlivá!

Zuzka (*ide a vyzúva ho*).

Mara (*donesie papuče*) — Ale čo sú to za reči? „Ja bez nej budem.“ Nuž či si ju na to bral, by si ju o pol roka takto do očú znevažoval? Veď už aspoň jej toho dobrého slovíčka popraj, nie sa tak hneď vysloviť.

Ďurko — A ona či je taká, ako by mala byť oproti mne? Vždy mi len Betu pripomína, krčmu a čo inšie, pre čo sa musím iba zlostiť!

Zuzka (*s plačom vyčíta*) — Neublížim ti, ak aj poviem. Dobre vieš, že si na každej zábave, svadbe, a len ta ťa ťahá, kde by si sa zabaviť mohol. A keď sme spolu šli, alebo po teba som prišla, neobzrel si sa na mňa, alebo ma na posmech vyviedol, prisahanú ženu. A s kým? S Betou ...

Ďurko — Teba druhí zvŕtali.

Zuzka — Že ma ľutovali. A ty si ma nie.

Ďurko — Čuš, ty ani ľúbiť nevieš!

Zuzka — Neviem. Že ti to rečami nedokazujem. A či ja viem, kedy by som ti nebola na ťarchu s mojou láskou ... Odháňaš ma, utekáš predo mnou. Aby si bol odo mňa slobodný, preniesol si sa do stajne bývať.

Ďurko (*vzplanie*) **—** To mi viac nepovedz! Bývam tam kvôli statku.

Zuzka — Aj nestatku. (*Odíde s čižmami.*)

Výstup piaty

Mara, Ďurko

Ďurko — No, vidíte ju! A to je vraj zo služby dievča ... A má smelosti viac ako doma chovaná ...

Mara — Keď jej žiaľ, že o ňu nestojíš.

Ďurko — Poviem vám pravdu, mama, nestojím. Ja neviem, čo sa so mnou porobilo, ale zo dňa na deň mi je nemilšia. To ani vravieť, ani sa zabaviť, len sa punce zahulená, človeku do očú nepozrie, chodí ako zabitá, nikomu ani slova nepovie; nuž či si ju môžem zamilovať? Mužom som jej, a predsa neviem porozumieť nikdy jej vôli...

Mara — A veru ty by si mal vedieť jej obyčaj a ona tvoju predovšetkým.

Výstup šiesty

Predošlí, Palčík

Palčík (*dnu*) — Ba že to vieš v tej krčme toľký čas presedieť... Dodnes do rána, a napoludnie, ako lyžicu položíš, už ťa preč ťahá ... a domov ani nepomyslíš. Čože potom aj my, aj tá žena?

Ďurko — Zato ja viem, čo je moja povinnosť. Bol by som prišiel statok obriadiť aj bez vášho chodenia. A čo, budem pri nemilej žene doma vysedávať, alebo popod obloky so starými ženami klebetiť?

Palčík — Tak my a žena sme ti už nič?

Ďurko — Lebo nerobíte, ako ste sľubovali. Majetok ste mi sľúbili prepísať, a teraz už ničoho. Som paholkom u vás. Žena? Tú mi ani nespomínajte. Vy ste ma na to naviedli, aby som si ju vzal. Ona je mne nie po vôli. Keby som si druhú bol vzal, inakšie by som sa vám bol usiloval ako s týmto putom.

Mara — Ale keď sa tak stalo, čože si počneš? Sme vám nechceli zle ...

Palčík — Nemôžeš ju teraz už vyhnať ... Kdeže pôjde?

Ďurko — Nech ide, kde chce. Ale to vám vravím, že pokoja dotiaľ v dome nebude. Lebo mi prepíšete majetok a tak sa budem s ňou trápiť, alebo Zuzu preč pošlite a ja sa zaobídem.

Mara — Ako? Ktože bude robiť ženskú robotu?

Ďurko — Alebo si dovediem inú ...

Palčík— To nás ty už do úzkeho ženieš! Žena moja ... Sme sa dožili toho pokoja. Už mu je ani žena nie dobrá, keď nemá majetku.

Mara — Rob dačo medzi nimi. Takýto nepokoj v dome. Ja len raz trafím ochorieť a vynesiete ma. (*Plače.*)

Ďurko — Neplačte, mama. Ale ja si tiež nechcem zabíjať mladý život. Tráviť ho po krčmách, túlkach ...

Palčík — No, to sa mi ešte páči od teba!

Ďurko — Vy ste mali povedať: „Vezmi si tú, alebo tú, ktorá sa ti páči," ale nie chytiť nás na udicu majetkov a nám život poviazať. (*Odíde.*)

Výstup siedmy

Palčík, Mara

Palčík — Vidíš ti ho! Aby dostal majetok od nás, zošklivı́ si ženu.

Mara — Božechráň! Teraz troví, a potom? Či si ty istý, že by zašanoval, so ženou žil, ako sa patrí?

Palčík — Neboj sa, neprejde mi cez rozum. Ja majetku nedám! Áno, keby som videl medzi nimi inakší poriadok, nepoviem, žeby som dačo aj nedal, ale takto nie.

Mara — Mohol by to aj potroviť a nám zasa vyhrážať, že ju nechá. A vieš, aká je už. Zostala by starosť a trápenie len nám, a kus majetku by už bolo v pekle.

Palčík — A od nej pomoci slabo, iba ústa na chlieb.

Mara — Veru, do roboty z nej už nič nebude.

Palčík — A čo, ak by ona odišla?

Mara — Dovedie druhú, počul si ho.

Palčík — Dovedie, nedovedie. Sme tu. Ak tak uznáme, radšej, ako prísť o majetok.

Výstup ôsmy

Palčík, **Mara**, **Kata**, **Zuzka**

Kata (*dnu, za ňou Zuzka*) — Zlostí sa, že som sa vybrala. Ale by som ti ani materou nebola .. . Nuž čože je toto medzi vami, ľudia boží?

Mara — Ja sama neviem, čo sa to u nás robí. Ako sme sa im my tešili, radi sa mali, šla im aj robota, a teraz už vždy len chyby jeden druhému hľadajú a robota stojí.

Palčík — A kto na robotu nemyslí, toho nič neteší a húta vždy len von a preč, a čo ja viem.

Mara — Zuzka tvoja, poviem jej do očú, je vždy zarmútená, slova neprehovorí; iba keď sa jej opýtaš, aj to len cez zuby; vľúdnej reči ani za svet, len vždy akoby ju zajtra vešať išli.

Palčík — A Ďurovi aby som iba majetok prepisoval.

Kata — Bože môj, čoho som sa ja len dožila. Ako sme sa im úfali, týmto našim deťom, že budeme mať pokoj, aký im u vás bude život, a teraz, hľa, akýže to bude mať koniec, dievka moja? Radšej by som sa pod tou čiernou zemou videla, ako počúvať aj otca, aj toho chlapca: „Vy, vy ste im na príčine!“

Palčík — Ale keby príčina! Nuž aká? Ona vraví, že ju on nechce, on vraví, že ho ona nechce; výčitky, podozrievanie ... Ja by ťa chcel, keby si taká bola; ja by ťa rada, keby si to — do krčmy nechodil, na druhú nepozeral... A či ja viem, čo si ešte vyhutujú.

Mara — Akože ti aj, stvora božia, nepôjde do krčmy, nepozrie na inú, keď mu nikdy ani pekného slova nepovie, ani sa ho nevyspytuje, ako sa patrí na ženu, či keď z roboty príde, či odkiaľ.

Kata — Nuž akáže si to teda, Zuzka? Veď mi otvor svoje srdce a povedz. Či ti ublížil? V čom? Ako? Či ste sa povadili? Či ste sa už pobili? Či čo?

Zuzka — Ani sme sa nevadili, ani nepobili ešte, len ma on nechce. Sladkého slova mi nedá, pekne nepozrie na mňa. Aj sa mu prihovorím, aj len mi vytýka, že sa nesmejem, nespievam, že nie som ako druhá. Tým zakrýva svoje hriechy, a mne je to veľký žiaľ... Taký žiaľ, že ja, mama moja, tu neostanem! Na biede som rástla, slúžila od mala, ale nebola by som zažila toľko trpkosti ani do smrti, čo tu za pol roka. Mama moja, tu nikto na mňa ani vľúdne nepozrie, neprihovorí sa mi. Akože nemám smútiť? Mama moja, ja vám tu nebudem.

Palčík — To už nám neubližuj, Zuzka; my ti dáme, čo ti patrí ako neveste.

Kata — A kdeže pôjdeš? Domov? Pred otcom sa neobstojíme. Vyženie aj mňa s tebou ... Mne si nie treba.

Mara — Tak, švagriné moja, tak. Čože budeš doma? Nemá mati sama

dosť trápenia?

Zuzka — Pôjdem do služby.

Kata — Si súca do služby! Nič nevymýšľaj, dcéra moja, a nestrpčuj sebe aj mne hodinu. Dosť sa napočúvam od otca a syna. A či som ja zle chcela?

Palčík — Nikto, nikto z nás vám zle nechcel, ani nechce. Máš čo robiť, máš čo jesť, tak čože sa ti nevidí? Že je Ďurko trocha prísny na teba ...

Zuzka — A sebe povoľuje — to nevidíte?

Palčík — Vidím. Nebude on taký, zanechá to, len si ty z toho nič nerob. Nedbaj, neviď a konaj svoju robotu, uvidíš, že sa on k tebe pritúli a bude všetko dobre ...

Kata — Prežieraj ako každá žena. Sme to všetky tak. To len nepoznáš ešte jeho náturu. Uč sa sama na sebe. Druhé sú ešte horšie. Pije, bije — ty máš aspoň v tom pokoj.

Mara — No veď to. Prstom sa jej ešte nedotkol. Nepovedala by som, keby dáky planec, opilec, bijan bol, ale čo len vaše žaloby ...

Kata — Tak. (*Odchádza.*) To si sami rozsúd‘te. A domov mi nechoď. Ja ťa pojmem za ruku a dovediem naspäť, ak dôjdeš.

Zuzka — Nuž dobre. (*Plače.*) Ja vám nemusím domov prísť. Ale tu nezostanem.

Kata — Dievka moja milá, ťažký je stav manželský, neber si to do hlavy a privykaj dáko. Čože bude z teba? Ani dievka, ani vdova. Musíš už len s ním chlebík jesť.

Mara — Ja viem, čo im vŕta v hlave; on mal svoju, ona svojho, to vám schodí, deti, na um. A veru si to už teraz nesmiete pripomínať. Už sa to minulo, jeho sa vydala, tvoj sa oženil, a tak musíte, deti moje, vedno žiť, jeden druhého sa porozumievať, privykať si na obyčaj. Tak bude po všetkých vašich žiaľoch.

Kata — Pre ten svätý pokoj v dome človek nejednu horkú slzu preglgne. A nemusíš si všetko k srdcu pripúšťať. Nemôže ťa na rukách nosiť, vždy sa s tebou lúzniť. Obráti sa on raz. Vidí, že si mu ženou, ako sa patrí; ešte si ťa zamiluje. Len už pretrp zdravá! Muž so ženou — ako deti pod stenou. (*Odíde, za ňou Mara a Zuzka.*)

Výstup deviaty

Palčík

Palčík (*prechodí sa*) — Nuž a či by im vskutku nemohlo byť dobre? Však sa tu nemusia o nič starať. Pracovať majú kde, o poživeň im je tiež nie starosť. Len by sme tohto pri nich nevideli. Ale povedala jej dosť. No, ja by som jej ešte viac bol, keby jej bol materou. Dať naučenie, príklad povedať, ako sa druhí trápia a žijú, a musia spolu žiť. Ale pre mňa, čo sa aj rozídete... Už vidno, že sa mi plán nevydaril.

Výstup desiaty

Palčík, Ďurko

Ďurko (*dnu*).

Palčík — Videl si si testinú?

Ďurko — Videl, ale radšej som počkal v stajni, kým prešla.

Palčík — Si suchý obišiel. Ale povedala jej mati dobre. Celkom tebe stranu chytala. Azda sa napraví.

Ďurko — Nenačim sa jej. Ja vám ju nechcem.

Palčík — Tak akože chceš nažívať ďalej? Ako nás opatrovať?

Ďurko — Ja by som vás opatroval, keby ste sa mi boli dali po vôli oženiť.

Palčík — Po vôli! Nuž veď sme sa ťa spýtali! Pristal si. A čo by ste vy nežili ako druhí ľudia? Keď ste si medovníky pojedli, teraz jedzte chlieb, ako celý svet: Ale vy len sa nafúkať, a potom už postávať, z domu utekať, akoby roboty nebolo. A jedno neobriadené, druhé rozmetané, seno, slama po dvore, riadu nenájdeš. Tam sa vidly polámu, statok opatrený, len aby bolo ... Nuž pekne si vy to vediete ...

Ďurko — Kým vy nespravíte s nami poriadok, odo mňa poriadku nečakajte. Mne je aj robiť popri nej tvrdo. Radšej by som sa na celú robotu sám chytil, len by pri mne nebola. Lebo vždy mi príde na um, že s tou, alebo s tou ako som si mohol sveta žiť u vás.

Palčík — Nuž veď ju len nemôžeš odohnať od seba. Musíš aj ty privykať k nej. Veď ti ona ide po vôli.

Ďurko — Čím mi je vďačnejšia, tým sa mi stáva protivnejšou. A tak mi ani robota nechutí.

Palčík — Nuž, ale keď sa ti starodávna vydala, tak darmo budeš za ňou myslieť ...

Ďurko — Mne sa už druhá triafa. A tá by aj vám inak bola po vôli.

Palčík — Nuž tak ty ozaj za tou Betou myslíš, ako svet i Zuza vraví. No, to je už poriadok, také manželstvo, ako ty chceš vystrojiť! Nuž čože bude z teba aj potom? Prisahanej ženy sa zriekaš a k druhej zavláčaš. To by veru nemalo byť.

Ďurko — Malo — nemalo. Pomôžteže si, keď sa mi páči.

Palčík — Nuž a či si ty v tom istý, že by tak lepšie bolo?

Ďurko — Isteže bolo! Som jej to už z tváre vyčítal, aj z reči to vyrozumieť ...

Výstup jedenásť

Palčík, Ďurko, Mara, Žofa

Žofa (*vchádzajúc*) — Jaj, Bože, deti naše, čo ste mi to porobili, že mi takôto musíme o vás počúvať? Či ste sa povadili, či ste sa pobili? Či už čo sa u vás robí, meno moje? Veď som sa vám ja inak úfala. A tu je už nič nie tak, ako bolo, ako som si ja myslela, meno moje. Aký nepokoj, aké hnevy sa to tu dejú, meno moje? Nuž čože vy nemôžete na jedno prísť?

Mara — Jaj, len poď pomáhať poriadok medzi nimi robiť ... Daj radu.

Žofa — Čože ti ja, sprostá žena, meno moje? Ale vy, švagre môj aj svat môj, akože to už len spravíte? Veď vy ste dosť múdry? Čože vám my ženy? V čomže nás poslúchnu, meno moje?

Palčík — Pozhovárame sa, Žofa.

Žofa — Jaj, môj syn, môj dobrý syn, meno moje. Takýto zármutok, takéto trápenie robíte vy svojim rodičom? Akejže ti rady dám? Všetci sme sa tomuto inak úfali, a to všetko inak vypadlo. Aj otec, aj ten z toho inakšiu radosť chcel mať... Jaj, syn môj, meno moje, akože ste si to už rozhútali, že ste to takôto spravili, akô ste spraviť nemali. Takéto neporiadky aj vo vašom aj v našom dome, aj tam. Veď si ty nebol taký. Po krčmách si nechodil, a teraz že sa tam vše s otcom zídeš, že ťa tam vše nájde. Či ťa Zuzka na to doviedla, či kamarátstvo, či už čo, meno moje? Veď za mládenca ak s otcom šiel kuknúť, a už domov... Jaj, jaj, môj syn krásny, veď si taký bol dobrý, prívetivý k celému svetu, a teraz ani k nám neprídeš, ani porady mi v ničom nedáš, ani sa nám nevyponosuješ, čo ťa trápi, čo ťa bolí. Veď som aj otca volala, aby šiel, ale keď mu je srdce zarmútené; povedal mi, že mu je ťažko, že on to nemôže ... Môj syn zlatý! Ktože ti najväčšiu prekážku robí? Či otec, či matka, či Zuzka? Veď sa mi vyponosuj, veď mi len všetko vyrozprávaj. Veď pred kýmže povieš, ak pred materou nie. Čo máš na srdci, meno moje?

Ďurko — My sme si nie ani jeden na príčine. Vy, vy všetci ste nám na vine. Lebo ste sa nám dali pobrať a nepomysleli, ako to bude ťažko teraz roztrhať, keď spolu žiť nemôžeme.

Žofa — Tak si ty už na tej mysli, syn môj, na tú cestu sa poberáš? Rozsobášiť? Ako? Veď to veľa stojí. O majetok, čo málo máme, chceš nás doniesť?

Ďurko — Aj na veru môžeme žiť.

Žofa — Čože sa ti znevidelo tak na nej? Veď sa to taká osoba vidí, ako sa patrí: tichá, poslušná, dobrá; ja by som spokojná bola s ňou. Čo sa ti porobilo, meno moje?

Ďurko — Vám sa aj vtedy videla.

Mara — Aj tebe sa.

Ďurko — Prevrátili ste mi hlavu. Mne sa nikdy nepáčila.

Palčík — Nieže tak, syn môj! Dobre bolo, ale druhá ti padla pod oko, to je ten hák!

Ďurko — Lebo sa mi Zuza nepáčila.

Palčík — A ak sa ti aj táto znepáči, zasa povieš, že si vezmeš druhú?

Mara — Čože svet? Veď nás ohovoria, na posmech vyjdeme celá rodina.

Žofa — A kdeže je Zuzka? Nože ju doveďte, meno moje, nech sa ja s ňou pozhováram. Ja chcem aj od nej počuť, čo ona povie.

Palčík (*Ďurkovi*) — Zavolaj ju ...

Ďurko — Čože ju budem vyvolávať! (*Odíde*.)

Výstup dvanásty

Palčík, Mara, Žofa

Mara (*Žofe*) — Starodávne známosti v hlave vŕtajú ... To sa my nazdáme.

Žofa — Ach, meno moje! (*Nerozumie, ale sa dovtipuje.*) To, že aj jeden mal svoju, aj druhá svojho? Nemôžu zabudnúť?

Mara (*prikyvuje*).

Palčík — On inak vraví; že sa mu druhá pozdáva — Beta!

Žofa (*neprekvapená*) — Ach, meno moje, čo si počneme s nimi? Aj tak sa stáva. Aleže práve s mojím milým synom, to by som nebola pomyslela ...

Výstup trinásty

Predošlí, Zuzka

Zuzka (*dnu*) — Že ma voláte?

Žofa — Volám ťa, dievka moja, aby som od teba počula, čo je to medzi vami...

Zuzka — Akože vám to už poviem? (*Vyhŕkne.*) Nepáčim sa mu, to je všetko.

Žofa — Ba že ty nie si prívetivá k nemu. Že ty ho nechceš ...

Zuzka — Ja ho chcem, ako som ho od prvopočiatku chcela. Chcem ho počúvať, obsluhovať, verná mu byť a robiť a žiť statočne, ako sa patrí. Toho odo mňa nikdy nepočul, že ho nechcem. Ale on si ma neváži, ani ako slúžky, nie ženy prisahanej... (*Plače.*) A tak ja idem. Načo mu zavadzať? Prečo sa triasť pred ním? Báť sa ho? A byť mu na závade...

Žofa — Dá Pán Boh, dievka moja, neplač, že sa to všetko ešte napraví. Veď to tak býva. Len ho počúvaj, buď trpezlivá, prepáč mu. Ľaďže, meno moje, kôň má štyri nohy a potkne sa, ale vstane a ide ďalej.

Zuzka — To nie je potkýnanie. To je schválne tvárou do blata.

Žofa — Aj tak ho utri, umy, zakry pred svetom, a dobre bude. A vy spravte podľa vášho rozumu najlepšie.

Palčík — Veď len premýšľame...

Mara — Noci nespím, zamýšľam sa, aby dobre bolo, nie hriech.

Žofa — Božechráň, meno moje, aby z toho mal hriech v rodine byť. To radšej nech ani toho dňa nedožijem. (*Plačúc von, Mara, Palčík za ňou.*)

Výstup štrnásty

Zuzka

Zuzka — Mne nikto neuzná. Každý mi len, aj vlastná mať — len trp a trp. Ale ja to už nevydržím. Ani keby to bolo od hladu alebo od smädu trpieť. Ja trpieť, a on na mňa nepomyslí? Trpieť od muža, ktorý ma klame... Nie, dosť bolo už. Nebudem trpieť! By som horšia bola od frajerky. Sama sebe by sa musela zhnusiť.

Výstup pätnásty

Zuzka, Ďurko

Ďurko (*dnu fajčiac*).

Zuzka (*rozmýšľa, ako začať*) — Ďurko!

Ďurko (*hrubo*) — Čo chceš?

Zuzka — Počuj...

Ďurko — Nie som hluchý.

Zuzka — Nie si, ani ja. A to ma nesie do myšlienky, ktorá dozrie vo mne čo nevidieť.

Ďurko — Dobre.

Zuzka — Rozmyslela som si, že odídem od teba.

Ďurko — Ak tak za lepšie uznávaš, iď.

Zuzka — Len nikdy neobanuj svoj život.

Ďurko — Nie, neboj sa o mňa.

Zuzka (*vykladá si háby z truhly*) — Odstúpim sa ti! Ži si, ako chceš. Veď azda len nezahyniem.

Ďurko — Čo by si! Svet je široký. Keby si ty nešla, bol by som dnes-zajtra ja šiel odtiaľto. Nenaučili sme sa ani za pol roka spolu žiť, tak čože? Hľadajme si pokoj, kde ako ktorý vieme. Ani neplač, už je všetko pozde. Rozíďme sa. Ak si rozmyslíš, prídeš ty za mnou; ak si ja rozmyslím, prídem ja za tebou.

Zuzka — Nie tak, nemýľ sa. Ja sa k tebe, viac nevrátim; ty si rob, čo chceš. Doveď si druhú.

Ďurko — To je už nie tvoja starosť ...

Zuzka — A maj sa lepšie s ňou ako so mnou. Buď spokojnejší...

Ďurko — Pán Boh uslyš! (*Polovážne*.) Poznať, že máš predsa ženské srdce.

Výstup šestnásty

Ďurko, Zuzka, Palčík, Mara

Mara — Čože ty robíš? Kdeže sa strojíš?
Zuzka — Odchádzam od vás.
Palčík — Kde?
Zuzka — Neviem. Do služby hádam.
Mara (*zlostne*) — Truci! Keď ti bola taká sladká, iď! Čože?
Palčík — Nepochab sa, Zuza! Pričiň sa, dobre bude.
Zuzka — Nikdy viac.
Mara — Dobre si rozmysli, čo robíš!
Zuzka — Už je rozmyslené.
Ďurko — Nechajte ju, nech ide. Alebo ona, alebo ja.
Zuzka — Vám som nedostatočná pre robotu a neopatrnosť, mužovi pre inú ženu.
Mara — Vidíme.

Výstup sedemnásty

Predošlí, Ondriš

Ondriš — A ty si ešte tu? (*Zuzke.*) Už sa ber! Ja ťa nenechám pri týchto ľuďoch. Keď oni nezachodia s tebou, ako sa patrí, tak hybaj domov! (*Ďurkovi.*) A ty si neporiadny človek, keď si moju sestru na takôto doviedol.

Ďurko — Nerozumieš, Ondriš, nestar sa medzi nás.

Ondriš — Rozumiem! Moja sestra sa ti vraj smiať nevie. Nevie ti hrkútať. Doveď si Betu, tá ťa bude aj na rukách nosiť.

Ďurko — To je moja vec!

Palčík — Ondriš, Ondriš ...

Mara — Syn môj, nieže ...

Ondriš — Ba keby bol poriadny človek, nerobil by toto. Ale ja ti poviem, čo si to ako rozmyslíš, do môjho otcovského domu viac nepríď, lebo sa zle rozlúčime. Len si ber, sestra, všetko, čo máš.

Zuzka (*zaväzuje batoh*).

Palčík — No, len tu nechaj háby. Ešte je deň. Nepôjde s batohom cez dedinu. Prídeš si po ne, keď sa vyspíš. A ty nevieš, čo je medzi nimi, nezadieraj!

Ondriš — Prečo by som nezadieral doň ... aj do vás, keď tak robíte, ako sa nepatrí? Pred svadbou sa vyratuje, aký on bude človek a čo vy z neho ...! Keď on robí z mojej sestry taký posmech, nech jeho Pán Boh na posmech obráti!

Ďurko — Ty sa nestar medzi nás, vravím ti pokojne ešte raz. Ty nevieš o ničom nič. Aj ty by si bol taký, keby si bol v tom, čo ja.

Ondriš — Mne nerozprávaj takô! Neschovávaj sa! Mňa ani svojím rozumom, ani fígľami neprevrátiš. Ja som nie Zuzka. Viem ja o tvojich chodníčkoch. Sestra, hybaj! Už som mal dávno po teba prísť, ako som ťa sem vôbec nechcel dať. (*Opovržlivo.*) A ty si doveď tú, ku ktorej chodievaš! Nech ti už bude tá milá, keď ti je statočná osoba nie!

Ďurko — Ty sa o to netráp, čo ja mám robiť.

Ondriš — No, iba si ju len doveď! Nech ti bude srdce na mieste. Pre moju sestru si už môžeš aj desať!

Palčík — Keď ju berieš, aspoň tie háby nech neberie na seba. Kdeže to unesie...

Ondriš — Hoď im ich a poď! (*Odíde.*)

Výstup osemnásty

Palčík, Mara, Ďurko, Zuzka

Zuzka (*zloží batoh, s plačom ide k Palčíkovi a bozká mu ruku, potom Mare*) — Dobrého zdravia vám vinšujem! Pekne sa vám poďakujem, čo ste sa so mnou trápili. A čo som vás rozhnevala, pre Boha vás prosím, odpusťte mi.

Mara — Nech ti Pán Boh odpustí.

Palčík (*podá jej peniaze*) — Toto si vezmi za robotu, aby tvoji rodičia nepovedali, že si nič nevyslúžila.

Mara (*plače*) — Mňa to dosť bolí, že takôto robíte medzi sebou.

Zuzka (*Ďurkovi*) — S Bohom! Ostaň aj ty zdravý. Nebanuj, že si sa s nemilou ženou tak zaplietol a zauzlil si život.

Ďurko — Nevykladaj, choď už ... Mne ťa je ľúto, ale nemôžem inak.

Mara — Veď sa ty ešte vrátiš. Len tak sa odberaj.

Zuzka — Dobrú noc vám!

Mara — Pozdrav doma. (*Prestávka.*)

Výstup devätnásty

Palčík, Mara, Ďurko

Palčík — No, terazže už čo?

Mara — Veď sa ona vráti. Zunovala sa ti. Ale keď jej týždeň-dva nevidíš, pôjdeš za ňou. Tak to býva.

Ďurko — Nikdy ja po tú. Rád som, že odišla. Nemám ju rád ani za mak. Ešte keď ste nás zdali — ale čím diaľ, tým mi bola nemilšia. Ľúto mi jej je, ale či si ja mám svoju mladosť pre ňu zjesť?

Mara — Ako si sa s Betou opantal, od tých čias ti je taká nemilá! No len, no, aby z toho ešte plač nebol.

Ďurko — Ak mi dovolíte doviesť si Betu, nebude plaču.

Mara — Nové trápenie narobiť nám i sebe.

Ďurko — Nebojte sa! Otec môj, mama moja, uvidíte, ako sa ja budem usilovať. Ani vlastný syn. Všetko zanechám. Len či ju zavolať?

Palčík — Tej ani volať nemusíš. Tá sa ti iste sama ponúkla.

Ďurko — Možno. Bohvie, čo je vo mne, ale tak mi oči padli na ňu. S tou by, reku, ta bol do smrti, ak by ste vy boli spokojní.

Mara — Len si ty sebe nájdi a sa neoklam.

Palčík — Ďuro, Ďuro! Beta ľahký tovar: už od druhého muža odišla. Tá sa ti zavesila. To si si nemal komu dať oči zatemniť, rozum prevrátiť.

Ďurko — Už ma darmo budete hrešiť. Páči sa mi, prosím vás, prijmite túto miesto tej.

Palčík — No, stará ...

Mara — Ty si hlava.

Palčík — Tak, skúsime vás. Zavolaj ju, ale ti majetku ani s tou nedám, to ti popredku hovorím.

Ďurko — Nenačim mi! Len nech mám ženu, čo mi bude a nám všetkých po vôli. (*Odíde.*)

Výstup dvadsiaty

Palčík, Mara

Mara — Oprobujeme teda s touto, keď on má vôľu začať lepší život. Aspoň jeho zachránime. Ale čo povedia u Kamenských?

Palčík — Nuž čože povedia? My sme ju nevyhnali. Zdržiavali sme ju, sama odišla, a tak nech si vravia, čo chcú. My sme nie na príčine.

Mara — Nuž a túto?

Palčík — Prijmeme ju ako tú — do služby. A keď bude robiť, usilovať sa, nuž bude aj nám po vôli aj jemu, keď si ju on vybral.

Mara — Všeličo o nej povrávajú: parádnica, jazyčnica, nerobotná, ak sa aj s tou sklameme...

Palčík — Ach, nuž veď to o takej už potom dobre nepovedia. O tejto sme nič nepočuli, a tu máš — už ho nechala. A tak možno, že s touto budeme lepšie.

Mara — Ťažko im bude privykať, keď od mladi len svoju vôľu konali. Teraz bude muža poslúchať: nás poslúchať, neviem, či sa jej to bude vidieť, ak ju chytíme nakrátko ... Ja sa toho trochu, obávam.

Palčík — Nuž veď uvidíme. Však nie sú nám prisahání ani jeden, ani druhý. Za pár čias skúsime. Ak nás nebudú poslúchať, spravíme nový poriadok s nimi. Ukážeme im cestu. Nech idú vo meno božie.

Mara — Ale sa zvŕtli...

Výstup dvacátáprvní

Predošlí, Ďurko, Beta

Ďurko — Tu sme!

Beta (*dnu*) — Dobrý večer! Akože sa máte? Ste zdraví? Ďurko pribehol. Čože ste ma dali volať?

Mara — Vitaj.

Palčík — Sadni si.

Mara — Iste ti povedal Ďurko.

Palčík — Ty máš byť už teraz našou nevestou. On ťa vraj rád, a my sme teda tiež nie od toho, keď si on teba vyvolil.

Mara — My vďačne na to pristaneme. (*Ukáže na truhlu.*) A tak sa teda prenes k nám, tu máš truhlu. Toto bude tvoje. Narobili sme to Zuze, ale tá odišla.

Palčík — Tak sa usiluj nás opatriť, robotu si porobiť ...

Mara — Nielen deti nosiť.

Beta — Ja vám budem poslušná, netrápte sa nič. (*Vrtko skladá háby do truhly.*)

Palčík — Ctiť si nás ...

Ďurko — Muža v láske mať.

Palčík — A po našej smrti vám toto všetko dáme. Celý majetok náš.

Beta (*priskočí k Palčíkovi a k Mare a bozkáva im ruky*) — Budem sa usilovať, budem vám dobrou nevestou. Obslúžim vás čo najmožnejšie, netrápte sa nič. (*Vysukuje si rukávy a vrtí sa po chyži.*)

Ďurko — A mňa?

Beta (*bozká ho*) — Teba budem najvrelejšie milovať. Budete so mnou spokojní.

Palčík, **Mara** — Pán Boh uslyš! (*S úľubou hladia na ňu.*) Ak si si izbu zamkla, môžeš hneď tu ostať.

Beta (*ide k nim, líškavo*) — Nie je ďaleko. Ešte dnes sa prenesiem, keď je to vaša vôľa.

OPONA

DEJSTVO ŠTVRTÝ

U Palčíkov na Ondreja

Výstup prvý

Ďurko, Beta

Beta (*pekne oblečená, hlavu do baby zaviazanú; prikrýva na stôl pre šesť osôb*).
Ďurko (*pomáha jej odtahovať stôl, pod nohu podkladať, aby rovno stál; fajčí*).
Beta — A čože by si im nepovedal? Dnes bude na to dobrá príležitosť. Keď prídu aj tvoj otec, aj mama, povedia aj tí slovo-dve; ľahšie ti bude od nich dačo vybojovať.
Ďurko — Už ma nepodpichávaj. Viem, čo mám žiadať, ale to pri druhej príležitosti, nie na mena ...
Beta — Ba práve. Aby ti pamiatku spravili na tento deň svojho mena. Zavinšuješ im, budú dobrej vôle — dajú skorej.
Ďurko — Už ja s tým dnešok prečkám.
Beta — A tak prečkávaš už štyri mesiace. Celý čas, čo som ja pri tebe. Spočiatku bolo; len poď, poď, dajú mi kus, ja tebe hneď prepíšem polovičku z toho, ani nebudú vedieť. A teraz čo mám? To, čo sa narobím ako kôň. A začo? Že sa mi najesť dajú. Ja tak nepristávam. Zoderiem sa a napokon ma vyhodia na lopate, ak sa im znepáčim.
Ďurko — Netáraj. Kým som ja tu ...
Beta — Taký si istý aj ty tu ako ja. Dotiaľ, dokiaľ oni chcú.
Ďurko — To si nenamýšľaj. A veď si dostala; háby ti dali...
Beta — Zuzine! Ha-haj! (*Posmešne.*) Mali veru čo dať! Obdrané strapy.
Ďurko — To už nepovedz, nové boli, aj sú.
Beta — Ale predsa obnosené. Aby nemuseli dať cigánke, dali mne. To je veru nie za moju lásku, moju robotu, moje ustávanie, obchádzanie.
Ďurko — Aj si si kúpila, čo nevedia ...
Beta — No, veru! Už mi to vyvolávaš?
Ďurko — Čoby vyvolával, len pripomínam, že aj dajú, aj sami si vezmeme. Dosť sme už predali aj zrna, aj maku, vajec, masla, čo nevedia. Aj len vše utiahneš, keď dačo predáš . ..
Beta — Čo len tých desať-dvadsať grajciarov — to nemáš čo spomínať.
Ďurko — Ja nie zato. Viem, čo mi patrí, čo nasľubovali, čo si mám požadovať, ale dnes nevystúpim.
Beta — Nuž tak odkladaj, ako si dosiaľ odkladal a nič nedostal.

Ďurko — Neminie nás ...

Beta — Nech psom tráva rastie, keď kone podochnú, povedajú ľudia. Ale domýšľam sa, viem ja, prečo si ty tak odmäkol proti nim, nie ako za prvej ženy tvojej.

Ďurko — Čože ti už zišlo na um, že mi ju pripomínaš?

Beta — Áno, pripomínam, lebo sa mne všetko tak počína vidieť, že vše sa zamýšľaš za ňou, a či čo. Tej si ty vedel vymáhať inak.

Ďurko — Nože ma nezlosť, žena. Čo ti to vchodí do tvojej hlavy od istého času? Nepomyslel som na ňu, čo odišla, celý čas, iba keď sa mi syn narodil.

Beta — Ale zato sa nemusíš zahutovať, že vše z teba slova nevytiahnem ... Predtým si mi vždy sedel na sukni, a teraz zmyslel si si už aj ryby chytať, poľovačku vyhutuješ, do krčmy zase navykáš chodiť ... A ja sa tu môžem spochabiť s týmito dvoma starigáňmi, čo iba rozkazovať (*posmešne*): a takto si toto a toto, a takto, a ja som si to takto a toto a onô, že ma vše navrch chyce, uši by som si zapchala ... A ty sa ma nezastaneš, lebo si ani nie doma.

Ďurko — No, len sa vyvrav, povedz, čo máš už do mňa. Akoby som sa ja nestaral tak o teba ako o seba. Nuž komuže viac záleží na tom, aby sme dostali do rúk majetok, tebe, či mne? Nepovedal som im už aj pekne, aj strmo? Aj im ešte poviem. Ale sekeru ešte nevezmem na nich.

Beta — Ináče nepokapú. Ale božechráň! (*Zaliečavo.*) Mne je konečne jedno, len nech teba mám. Ale aj ty ma poslúchni, aspoň dakedy, ako ja teba poslúcham. To by nebola každá statočná žena urobila, čo ja: šla som za teba, aj si ťa vážim, ctím a milujem (*bozká ho*), nie pre majetky, čo máš dostať, ale že ťa rada vidím! Rada, rada, rada! (*Bozká ho zakaždým.*) Ale sa aj ty mňa drž a na Zuzu nemysli, lebo sa pohneváme. Ja viem aj trucovať...

Ďurko — No, len sa neboj. Keď pomyslím, pomyslím na syna svojho, nie na jeho mať.

Beta — No, veď to ti ešte dovolím, ale o ten prepis povedz, Ďurko, povedz; uvidíš, čo povedia.

Ďurko — Nechaj to už na mňa. Viem, čo robím ...

Beta — Už vari idú otec s mamou.

Výstup druhý

Predošlí, Palčík, Mara

Palčík (*donesie pod kabátom dve fľaše vína a kladie na stôl*).

Mara (*od ohniska za ním*) — Po čomže bolo?

Palčík — Z toho lepšieho som vzal: po štyridsať.

Mara — Nekladťže ich na ten čistý obrus. Daj, utriem. (*Obzerá sa.*) Kdeže je uterák, Betka?

Beta — Kde ste ho položili. V pitvore bude.

Mara — Dones.

Beta (*ide*) — Keby ste na mňa nechali — bol by inakší poriadok ... Miešate sa, stariete do všetkého ...

Mara — Musím sa, lebo pri takej hojnej Dore by sme chytro vygazdovali s komorou.

Beta (*dnu; vezme od Palčíka fľaše, utrie a položí*).

Ďurko — Ste aj dáku cigaru?

Palčík — Nezišlo mi na um. A veď mám dohánu do fajky.

Ďurko — Skúpite. (*Doberačne.*) Ja že si zapálime na takýto deň vášho mena dobrú cigaru, a ono, ľa ...

Palčík — Škoda peňazí vyhadzovať. A cigarky fajčíš dosť.

Ďurko — Či vám už aj to oči kole?

Palčík — Aj to. Ale ešte mi viac uši obráža, čo som aj teraz v krčme počul.

Mara — Jaj, čože si už zasa napočúval? Veď už aspoň dnes, keď hostí čakáme, s takými rečami čušte.

Palčík — Ba nebudem. Nech on vie, kde má čo povedať. Ja viem o každom tvojom slove.

Ďurko — A keď viete, ja vám poviem aj do očú!

Palčík — Ale, žena moja, akože zamlčať? Ja že už budeš mať pokoj, keď som sa ti dovolil druhý raz po vôli oženiť, a ty mi zasa len odkazuješ o majetky.

Ďurko — Len čo ste sľúbili i vtedy, keď Beta prišla. Nepovedali ste?

Palčík — Nepovedal!

Beta — No, už nato som ja, ujček, svedomitá, že ste mu sľúbili tú lúčku pod Žiarom.

Mara (*dobromyseľne*) — Nože sa ty nestar, Betka. Ja viem, čo bolo v spomienke. Neminie vás, len čakajte poriadku ...

Palčík — A čože z tej lúčky budeš mať? Či ťa to zadostí? Či vám je nie lepšie takto? Všetko vám dávame, všetko len pre vás odkladáme, pre vás sa trápime, robíme.

Ďurko — A my nerobíme? My sa netrápime? Vy vraj pre nás, ale my iste pre vás.

Beta — Čo sa ja narobím! Cez leto som si vše ani chrbta, ani rúk necítila; taká som bola, akoby ma ubil, deň po deň od roboty.

Palčík — Uznám, ale aj my sme robili, čo sily vládali. A zato máte všetko: nezamykáme pred vami ani komory, ani truhly. Držíme vás ako vlastné deti. Žiadal si hodinky — kúpil som ti ich. Stáli s retiazkou dvanásť zlatých. Harmonika stála desať zlatých. Prsteň si kúpil Bete aj sebe — vravíš, že si dal osemnásť zlatých za ne. Tiež len z nášho vari šli.

Ďurko — Tie šli z mojich. To som ja mal odložené.

Palčík — Dobre, teda z tvojich. Zmyslel si rybačku, nebránim ti; na pušku pomýšľaš, revolver (*ukáže nado dvere*) si zvážil — dobre. Háby tebe už druhé, žene ...

Beta — Mne ste ešte nekúpili, ujček.

Mara — Ale sme ti dali Zuzine, čo tej boli narobené.

Beta — S tými ste sa mi nemali čo vďačiť.

Palčík — Tak my sa tebe máme driev vďačiť, potom ty nám?

Beta — Nevravím. Ale čo je pravda ... (*Odchádza.*)

Mara (*Bete*) — Nože pozri to mäso ... Čo je pravda, je pravda. A keď chceš vedieť, nuž ešte si aj tak veľmi nezaslúžila. A pomysli ty aj na to, čo zjeme. Teraz sa nám veru inak odspára z komory, ako kým Zuza bola. Betka nenaučená gazdovať. Len berie, varí, vypeká aj zbytkom.

Ďurko — Vy ste jej odovzdali kľúče. Sami ste jej povedali...

Mara — Dala som jej na vôľu, ale mala by sa spamätať. To u nás nebývalo. Tak by sme my neboli nič zgazdovali. Tak, syn môj!

Palčík — Veru, čo sme sa my natrápili, kým sme len prvých päťdesiat zlatých stisli — to nikto nepováži. (*Ďurkovi.*) A ty len prepisovať, prepisovať. Do mojej smrti ani pod piaď. Potom ti všetko nechám.

Ďurko — To mi smrť nechá, nie vy. Ale ste vy múdri! Ja so ženou sa tu môžeme ešte za dvadsať-tridsať rokov trápiť a ešte driev umrieť ako vy, a za čo? Máte vy svoj rozum. Ale ho máme aj my.

Palčík — Bude vašim deťom.

Ďurko — Dobre, pekne, ale ja tiež chcem dačo z toho užiť. Dnes-zajtra žijem!

Mara (*na odchode*) — Nože už zase nezačínajte. Teda má ti prísť otec, mati, a vy sa už teraz povaďte. Či to už nemôžete na inšie pomyslieť? Len dohovárať.

Palčík — Ba, a ma znevažovať ešte pred kadejakým po krčmách. O mojom dome nebolo za tridsať rokov slova počuť na dedine, a teraz každý len nás, mňa omáľa. A tomu ste len vy na vine.

Ďurko — Lebo si v slove nestojíte.

Palčík — Lebo som myslel, že to inak bude.

Ďurko — To len od vás závisí, aby bolo. Spravte poriadok, naraz zapcháte svetu ústa.

Palčík — To nespravím. Tráp sa, gazduj, prispor dačo, to všetko tvoje bude ...

Ďurko — Tak mám ísť ukradnúť a doniesť, či už ako?

Mara — Nože tichšie, už idú.

Palčík — A nech idú. To sú nie tajnosti.

Mara — Predsa len pekne že sa, otec; Ďurko, nože už aspoň pred svetom ...

Palčík — Ja budem hľadieť. On nech si robí, ako za dobré uzná. Večera je hotová?

Mara — Je hotové, všetko hotové... Už aj chladne. (*Von.*)

Výstup tretej

Predošlí, Ľavko, Žofa, Beta

Mara (*vráti sa zo dverí, stretne Ľavkovcov*) — Vitajte! Kdeže ste tak dlho?

Žofa — Keď má človek viacej, ako vy, musí si opatriť; keď má málo, ako my, musí si lepšie bedliť. A sami sme, meno moje, a starí, nuž to už nejde tak. Dobrý večer.

Beta — Vitajte, mama! (*Pomôže jej zložiť sa.*)

Mara (*pojme Žofu za ruku a vyjdú*).

Palčík (*podáva ruku Ľavkovi*) — Prejdi, sadni.

Ľavko (*Ďurkovi podá ruku*) — A Betka? (*Obzrie sa.*) Aha, koľká! Ani som ťa nevidel, nevestička moja! No, akože?

Beta (*veselo*) — Dobre.

Palčík — Teraz ich nezabávaj: posadajme si, dajú večeru. Zatiaľ okoštujeme trochu pálenky ... Ďurko, nalej do kalíškov. Kdeže sú? Kuchárka!

Ďurko (*Bete*) — Dajže kalíšky!

Beta — Nazdala som sa, že na oteckovho mena budeme len víno piť. (*Podá kalíšky.*) Ale zohriať nech sa vám páči. (*Vrtká behá, smeje sa; von.*)

Ďurko (*podá kalíšky Palčíkovi, Ľavkovi i sebe vezme*) — Tak, nech sa vám páči.

Ľavko — Veru, zohriať sa dnes dobre padne. Taká zima udrela, že ak takto pôjde, veľa bude načim kuriva. Ale čože vám! Máte, chvalabohu! A popri vás ani my nezamrzneme. Však je tak, švagrík môj úprimný? (*Ťapne mu po pleci*).

Palčík — Tak je, tak.

Ľavko — Len keď mi je syn opatrený, čože po mne, po starom, aj s materou. Tak (*štrngnú si*), nech Pán Boh živí všetky kresťanské mená a nadovšetko svätého Ondreja, aj s jeho drahou manželkou a milými dietkami.

Palčík, **Ďurko** — Pán Boh uslyš! (*Vypijú.*)

Palčík — Posadajme si. (*Do dverí.*) A vy, ženy, dajte večeru. Sem si sadni, a ty, Ďurko, budeš merať.

Beta (*nesie*) — Už, otecko, už nesieme.

Mara (*nesie šaláty*) — Nech sa vám páči, to Betka pripravila.

Žofa (*nesie koláče na tanieri*) — Toľko si trápenia narobiť. My sme prišli dať vám našu úctivosť, poďakovanie povedať, meno moje, veru poďakovanie za nášho syna a jeho ženu, lebo sa vám oni nikdy neodslúžia za vašu dobrotu, meno moje; zavinšovať na mena, a tu hostina, trápenie.

Mara — No len si posadajme. A nech sa vám páči. Chlapi, berte si.

Palčík — Mohli ste to na dve misky.

Žofa — Dočkáme, nie nás je dvadsať, meno moje; len si vy berte.

Mara — A tu je, komu sa páči, kapusta, alebo cvikla — Betka, poď, sadni.

Beta — Ja sa aj postojačky najem. Hosťom nech sa páči.

Ľavko — To je už nevesta, mati, čo? Tá si ťa inakšie uctí ako to ledačo. Kde sme my len boli oči podeli, švagre? (*Popíjajú cez celý výstup*.)

Palčík (*nútene*) — Tak, tak ... No ...

Žofa — Nuž akože sa vám páči táto naša nevestička, sestra, švagrík?

Ľavko — Do očú netreba chváliť — mati.

Mara (*cez zuby*) — Nuž len sa im úfame, úfame. Dosiaľ by sme boli, ako boli; ta by sme boli spokojní. Nemáme takej viny do nich. Mladá, nová — reku — naučí sa, ako čo u nás ide. Privykne k našej obyčaji.

Ľavko — Teda lepšie bude takto, švagrík môj. Však lepšie? Dobre ste to rozhútali, a na čase bolo. Hja, rozumný človek si poradí. Tebe nenačim fiškála ako sprostému človeku.

Palčík — Takto, myslím, že aj dobre bude, malo by byť; ale to nevieme, iba naostatok. Deň poznáš len po večere. Ale dosiaľ ta; nevieme, ako ďalej bude ...

Žofa — S naším chlapcom už teraz ta budete. Tu mu je do očú, meno moje, nie žeby som ako mať chválila jeho alebo seba; ale múdry je, usiluje sa, robí, mocný, zdravý, opatrí — statok máte krásny, na majetku vám pribúda. To už aj tak vidíte, že darmo nejedia, že ste darmo nevynaložili na nich. Len by vás tá nebola strhla do škody. Nuž, ale majetok so škodou rastie.

Mara — Keď sa robí okolo toho ...

Palčík — My veru leňošiť nikomu nedáme, ani zbytočne troviť. Ja grajciara na daromnicu nevydám.

Mara — Ja za grajciar nekúpim, ak je to nie treba. A to by sme ich chceli naučiť ešte.

Ďurko — To už teraz inakší svet. Vy ste ešte zo starého.

Ľavko — Ale múdreho, nie pochabého, syn môj. Novôt sa nechytajte. Len po starom, ako tuto druhý tvoj otec káže.

Žofa — Tak, veru tak. A tebe, Betka, sa ti páči, meno moje? Môže sa ti veru! Moja sestra dobrá, vďačná, len sa maj okolo nich. Ty vieš rozprávať, si zhovorčivá, a im sa to ľúbi.

Beta — Veď sa usilujem, len aby im po vôli bola.

Palčík — Radi máme veselých ľudí.

Žofa — Tá prvá bola taká — zahútala sa, stála, ani „á“, ani ,,bé“. Mladá stvora má byť živá, vrtká, ako jašterička, meno moje. Dobre si si vybral, syn môj. Len už teraz poslúchajte, robte si, veď to ako sebe.

Mara — Aj my si myslíme; vravíme: len vaše bude.

Palčík — Ale nám koľavé reči nedávať, nenahnevať sa, keď dačo vytýkame; neohovárať, ak sa aj dačo znepáči. Kto syna miluje, ten ho i tresce.

Ľavko — Tak, svat môj! Nech len Pán Boh živí všetky kresťanské mená,

aj tých Ondrejov, aby ste ešte dlho mohli na svete zdraví žiť a z týchto vašich dietok radosť mať. (*Štrngajú.*) Ďurko, napi sa aj ty a zavinšuj otcovi (*šeptom*), to ti bude veľa hodno.

Ďurko (*nevinšuje*).

Palčík — My sme ju neposlali. A keď on nemohol s ňou vydržať, čože sme mali robiť?

Mara — Štrankom sme ich nemohli spolu zviazať.

Žofa — Dobre, že sa to už stalo. Lebo takto, no, akože s tým dieťaťom? Prichodí mi k sebe ho vziať ...

Ľavko — O tom potom. Uvidíme, či bude žiť. A teraz jej ho aj tak brať nemôžeš.

Žofa — Ale je hodné, pekné, celý otec.

Mara — Ja by tiež vošla, ale hnevy... Nuž či ja môžem za to?

Beta — Keď odrastie, ja ho budem opatrovať ako svoje.

Žofa — Pekne, pekne, dievka moja, meno moje. Poznať, že si muža ctíš a miluješ.

Beta (*maznavo*) — Áno, ja ho, ale či on mňa? Povedz!

Ďurko — Ba už, tu sa ti budem vyznávať. Keby ťa nerád, nebol by si ťa vzal.

Ľavko — Tak je, tak, to už potom odpoveď!

Palčík — Môže ti dosť byť...

Ľavko — Ale my, mati, už aj pôjdeme. Dom pustý.

Žofa — Sme primkli...

Ľavko — Jednako, všelijaký je svet. Ja, švagre môj, ako som ti už spomenul, rád by som, keď už vy tak týmto našim deťom sa trápite, tiež im ešte dáku škvarku prikúpiť.

Palčík — Vravel si. V susedstve ...

Ľavko — To-to-to. Triafa sa mi. Konca záhumnia. Bolo by viac miesta či pod kapustu, či pod zemiaky, konope .. .

Žofa — A škoda by nám to bolo pustiť, meno moje, keď je na predaj a nám pod nohami.

Palčík — Hja, čo je všetko na predaj, a rád by človek, istá vec.

Ľavko — Tak i ja. Len tých peňazí zbiť. Na závdavok by sa našlo, ale do kúpy treba mi sto dvadsať zlatých.

Palčík — Nebolo by drahé ...

Ľavko — Veď i ja tak. A pustiť si tam čertvíe koho... Nerád by som. Ale kravičku predať mi neprichodí, prasa slabo sa popráva, nuž sa trápim, čo spraviť. I myslím si: Mám ja dobrého švagra, svata, ten sa, chvalabohu, inak opatruje ako ty, vozkár chudobný. Syna ti vzal za svojho, oženil ti ho dva razy, majetok mu sľubuje dať...

Palčík — Po smrti.

Ľavko — Ten ti pomôže. Ono, keby sme spolu boli, on by zarobil dačo, ja dačo, skorej by sa stislo tých pár zlatých. Ale sám? A brať vám ho domov na dáky čas, to božeuchovaj. Musel by si ty robiť zaň, ustávať sa,

unúvať svoje zrobené údy; to nie, radšej všetko opustím. Ale ak by ste nám mohli, drahí naši svatovci, spomôcť, ak by ste nám mohli a chceli na lacnejšie úroky ako po tých sporiteľniach.

Palčík — Daj pokoj, švagre, nemôžem vám pomôcť. Nedochodí. Čo máme, je medzi svetom, a od roka som ja grajciara neodložil. Dve svadby odbaviť, zaodieť, zaobuť i tú Zuzu, i nechcem vravieť, ale i Ďurkovi treba všeličo, aj Bete. Aj to, aj to, jedna svadba, druhá svadba, dve svadby, to ide do peňazí. Ešte som si od toho nevydýchol. Tak sme teraz veru čistí od peňazí. A kúpili sa Ďurovi hodinky, harmonika, revolver, teraz zase pušku zmýšľa, háby, čižmy ...

Mara — A viac nás je, aj viac zjeme a menej môžeme odpredať! Úroda, viete, aká bola slabá ...

Žofa — Zjete, zjete, meno moje. Nuž ale keď robia, nuž aj jesť musia. A robia vám veru inak ako cudzí. Vám títo len všetko inak spravia. Tak, meno moje, neľutujte ...

Palčík — Ale požičiavať vám nedochodí. (*Mladým.*) Vy ak chybu máte, povedzte si; ale vám požičiavať...

Ďurko — Nemáme, ale ešte inak by sme sa usilovali, keby aspoň kúštik tej zemičky stálo na našom mene.

Palčík — Po našej smrti všetka bude vaša!

Beta — Takto by sme boli takí spokojní ako deti vo vankúšiku.

Ľavko — Nuž teda darmo je, keď nemôžete požičať. Statočne by sa vám vrátilo. Dali by sme vám razom aj s tým, čo ste nám ešte na prvú svadbu Ďurkovi pomohli. Lebo my sme neboli prichystaní, a keď ste vy to už hneď chceli mať ...

Žofa — Tie, ako prvé stisneme, donesieš, meno moje.

Palčík — Nemusíte. Sú tam. Ale nových nepožičiam.

Ľavko — Ej, ba ti ich, švagre, donesiem. Ja nepotrebujem tvojich darov. Ani tuto ďeti nepýtajú do sveta. Rodiny máte veľa, ktovie, ako môže byť po vašej smrti, preto sa len chcú zabezpečiť, a čo by ste im kúštik dali...

Žofa — Čo by ste aj nedali kúštik, aby sa im odrátalo?

Ďurko — Aspoň lúčku pod Žiarom...

Beta — A za Rybníky ostredôček...

Žofa — Meno moje, sestra moja, mohli...

Palčík — Ja si len nedám, kým ja žijem. A po smrti sa netráp. Mám svoj rozum, spravím poriadok zavčasu ... Čo by sa od toho platilo po kúštiku, keď potom razom všetko bude vaše.

Mara — My si majetok do hrobu nevezmeme. A či ja viem, do čoho môžem upadnúť? Hľa, naveky som chorľavá. A dnes sa tak celkom na nikoho nemôž‘ spoľahnúť...

Žofa — Tak ty, tak vy len predsa aj teraz pochybujete o týchto našich deťoch, meno moje.

Ľavko — To sa mi nepáči, švagre, taká nedôvera stále...

Palčík — A už nech je, ako chce, ale ja majetok neprepíšem.

Ľavko — Tak za čože sa majú trápiť?

Ďurko — Veď keď si vy tak myslíte, môžete ho v poslednej chvíli komu chcete dať. Ja chcem mať istotu, nielen tak naverímboha sa tu trápiť.

Palčík — Môžem, ale to neurobím! Ja nie som cigáň!

Beta — Tak my, môj muž, je cigáň? Ja som cigánka? Štyri mesiace tu robím od rána do noci na pretrhnutie...

Ďurko — Tak nám plaťte službu ako cudzím.

Ľavko — Už vám tak prichodí požadovať, deti moje.

Žofa — Nieže, meno moje radostné. Len pri pokoji. Máš tu dobrý život zabezpečený.

Palčík — No, ja si jednako majetok z ruky nedám!

Ľavko — Lebo si držgroš! Vydriduch! Nepomohol by si ani vlastnému bratovi. (*Zberá sa.*) Nepotrebujem tvojho uctenia ...

Palčík — No tak choď. (*Odtisne pohárik.*)

Žofa — Meno moje, nieže, hľaď na tie deti.

Ľavko — Ech, nezlosť ma, škoda mi bolo sem chodiť. Dobrú noc! Ja nepotrebujem takých hostín.

Palčík — Ja som ťa nevolal — sám si mi odkázal, že ma prídeš navštíviť, a ja som ťa chcel uctiť ako švagra.

Ľavko — Kmotrovstvo, švagrovstvo — najhoršie priateľstvo.

Žofa — Jaj, jaj, meno moje, či to tak máte?

Ďurko — Otca mi nevyháňajte, lebo sa ich zastanem.

Palčík — Akože sa ho zastaneš? Ľaďže ti ho!

Žofa — Jaj, jaj, meno moje, načože ste doniesli ten nápoj?

Ľavko — Mlč, ja som nie napitý!

Palčík — Ale ani ja! (*Odchodia.*)

Mara — Všetci ste trošku pili, všetci. Beta. odlož preč! (*Berie fľaše zo stola a podáva jej.*)

Beta — Aj to im želiete? (*Posmešne Ďurkovi.*) Tak ti treba. Teraz už, keď budeš dačo pýtať, vyhlásia ťa za ožratého.

Mara — Ty sa nestar! Ľaďže ti ju! Aká pani! Ty tu máš najmenšie slovo dosiaľ. (*Mara, Žofa odídu.*)

Výstup štvrtý

Ďurko, Beta

Ďurko — Ba nepodpaľuj! Lebo ma už zlosť chytá ...

Beta (*s plačom*) **—** Tak ja aby som ani slova. Akoby tu poslednou slúžkou bola. Nato si ma zvábil sem.

Ďurko — Ja som ťa nevábil. Ty si za mnou lipla od roka, vyše.

Beta — A vtedy som ti bola dobrá, vtedy si mi nevytýkal, len aby som ťa ľúbila ... Teraz si sa ma najedol.

Ďurko — Mlč už! Najedol...

Výstup piaty

Predošlí, Palčík, Mara

Palčík — Nože ty mne povedz: či ty to zo svojho rozumu robíš, a či ťa to otec s materou naúča, aby si stále, ako si tu, odo mňa driapal prepisy a čo ja viem čo?

Ďurko — Celý svet tak uznáva, že by ste nám mali dať, čo ste nasľubovali! Aj teraz máte peniaze, a nechcete môjmu otcovi pomôcť jednou stovkou! A ja som ich zarobil! Vy si idete s fajkou po dvore, po poli, a ja sa deriem.

Palčík — Ani nedám! Dal som, a nevrátil. A tebe nedám, lebo si nie, ako som sa úfal. Znevažuješ ma aj pred svojím, aj pred cudzím. Mal si sa vysloviť, že ma vraj naučíš! Ja by som rád vedieť, kto ma naučí za moje dobré.

Ďurko — No, veď si len držte vaše. Neberiem vám nasilu. Ale to je tiež nie statočnosť nasľubovať, ako ste mi vy, keď som k vám šiel, keď ste nás vraj za „svojich" brali. Vtedy hory-doly, teraz ani pod necht.

Palčík — Na takýto poriadok ani nedám!

Mara (*Bete*) — A čože aj ty? Ona už tiež požaduje ostredôček! Si tu pár časov — a počúvajže ju! Ty si len veľká kuchárka, inšie nič! Vyvára, strojí, škvarí, že nám stačiť nebude. Aj ti vravím, aj nedbáš ...

Palčík — Veru, pozrel som masť, teraz sme zabili, a už za hrniec fuč! Takto my zle vygazdujeme. Dobrý život si načim zaslúžiť, nie z cudzej komory sa požívať.

Mara — U nás nemôže byť, ako keď si po pánoch slúžila!

Beta — Každý chce vedieť, za čo robí, za čo koho obchodí!

Palčík — Nevravel som ti? Už nieto úfania ani v nej. Jeden nikto, druhý ešte horší...

Ďurko — Do niktošov nenadávajte! Vás obchodí, riadi, vysluhuje, vám robí, a ešte nás budete nazývať ...

Beta — Akoby sa im ja bola prosila do domu. (*Plače od zlosti.*) Vítali ste ma! Sľubovali! A teraz, keď dať, nuž by ste ma preč poslali...

Mara — Nikto ťa nedurí, a dosť si si už nakúpila za naše.

Palčík — Teraz prišla, ešte ani kúty nezohriala, a už takô rozpráva, majetky pýta. Ja si dám, ty budeš gazdom, ona gazdinou, a ja pôjdem ulicou. Azda ja neviem, nevidím, čo sa robí? Neviem, koľko bolo zrna? Koľko ovocia? Koľko som ja predal a koľko chybí? Za čieže vedieš ten dobrý život, v krčme hudcom sýpaš, napájaš kdekoho. Čakajte poriadok. Ktovie, čo z toho môže byť...

Ďurko — To by som i ja rád vedieť. Lenže sú ešte rozumy aj nad váš rozum, to sa nebojte!

Beta — Keď som sem šla, vravel si, že prepíšu na teba a ty že mne dáš

polovičku z toho — a keď nie, nebudem robiť zadarmo; radšej odídem, ako mám tu svoj mladý vek pri tebe podaromnici tráviť a sa drať.

Mara — Aj tak sa nepretŕhaš! Čo len z komory vyvlačovať, hody strojiť, od toho tak neustaneš! Ľaďže ti ju!

Beta — A ty toto počuješ? Ty sa ma nezastaneš? Ty si taký muž, to je tvoja láska ...

Ďurko — Nezlosť ma už toľko aj ty. Keď sa ti nepáči, iď!

Beta — Tááák! Tak som si ja dostala? Ešte vraj prepíšem! Ej, že som bola zaslepená, že som ti verila, že som to nevidela. Bola by ja šla k tebe ...! Iba čo som si slobodu zakosílila.

Ďurko — Ba ja som si jarmo na krk zavesil. Ty si za mnou chodila!

Beta (*plače od zlosti i žiaľu*) — Takýto nehodník mojich rečí, mojich úst. Nasľuboval, kým som nešla, a teraz sa ma ani nezastane. Ešte mi povie, že som ja za ním chodila! Navdal ma, aký mi bude dobrý, ako nám bude sveta žiť — a teraz by si ma preč poslal. Pôjdem, ale mi zaplatíš!

Ďurko (*posmešne*) — Na dni, či na noci si porátaš?

Výstup šiesty

Predošlí, Kaňúrik, Zuzka

Beta (*ako vojdú, pozrie v rozpakoch po nich, ide nevádzaná von; preľaknutie*).

Kaňúrik — Čože je toto u vás? Vari svadbu robíte? Či vám voľačo prismudlo?

Všetci (*ustrnutí, prekvapení, hladia jeden na druhého; prestávka*).

Palčík (*spamätá sa*) — Také otázky si si mohol doma nechať. Poznať, ako dbáte o mňa, keď ani neviete, kedy mi je mena. Ale na majetok každý čaká. Smrti by ste sa tešili, ale mena ...

Kaňúrik — No, no, nám je to jedno, žite hoci za sto rokov! Dobrý večer!

Palčík, **Mara** — Pán Boh daj!

Kaňúrik — My sme prišli po tie hábу Zuzkine, aj truhlu, posteľ, periny, keď ich neposielate. A nevestu, ako sme videli, máte už druhú ...

Palčík — Ešte ma aj ty zlosť ...

Mara (*Zuzke*) — Prišla si aj ty?

Zuzka — Prišla. Po háby ma vydurili otec ...

Kaňúrik — Preto sa zlostiť nemusíte, len nám vydajte, čo je jej, a budete na pokoji s nami.

Palčík — Príďte vo dne...

Zuzka (*otvorí truhlu, začne vykladať háby*).

Kaňúrik — Hanbíme sa.

Palčík — Do môjho domu?

Mara (*Zuzke*) — Nič neoplesnelo — presúšala som ...

Zuzka (*neodpovedá, len stojí pri truhle*).

Kaňúrik — A už je tak, do vášho.

Palčík — Tak čo ste teda prišli? Marš!

Kaňúrik — No len, no, tichšie. Pôjdeme, čo nás aj vyháňať nebudete. Len dajte háby, periny, truhlu, posteľ a čo je jej. (*Zuzke.*) Ber si, čo je tvoje.

Mara — Ani kúska, tie si ty nezaslúžila.

Kaňúrik — Len si ber! Daj plachtu. (*Chce pomáhať.*)

Beta (*vrazí*) — To sú moje! Ja si nedám! (*Odstrčí Zuzku.*)

Zuzka — Čože je tvoje? Ja som na ne robila ...

Palčík — Čo si robila, to som ti zaplatil...

Zuzka — Ale moje vyslúžené si chcem pobrať.

Beta — Tie mne dali, keď som prišla.

Zuzka — Mne ich dali narobiť.

Ďurko (*Zuzke*) — Ber a choď s nimi, tebe boli súdené. Nech na dvoje nedávajú jedno. (*Trhá Bete a hádže Zuzke.*)

Beta — Ja nedám!

Kaňúrik — Zuzkiných sa netýkaj! (*Uchytí.*)

Beta (*hodí sa na háby*) — Aj tak ti ich vydriapem! (*Vychytí Kaňúrikom podané.*)

Ďurko (*Palčíkovi*) — Bolo vám to treba?

Palčík (*zazenie sa naň*) — To pre teba! Bodaj si sa bol v prvom kúpeli zatopil! Ty — ty — ledakto!

Mara (*s plačom medzi ne*) — Na moje staré kolená takéhoto sa dožiť. Trhať sa budete? (*So zlosťou a žiaľom.*) A vy (*Kaňúrikovi a Zuzke*) že očú nemáte prísť toto robiť do nášho domu! Ja to odležím, ja už iste zase ochoriem ...

Kaňúrik — A prečo by sme očú nemali, pre svoje prísť?

Beta (*vyhŕkne*) — Tak ty si taký muž! Tak mne ty žičíš? Keby ja to bola vedela, nebola by si nohy o teba otrela. Ale počkaj! Ja si poberiem svoje tiež. (*Rozloží plachtu, hodí do nej periny, háby a vlečie von.*) A ty drichmi na holej zemi!

Ďurko (*so smiechom*) — Len si rozoberte, čo je vaše. Ja ešte nájdem dačo pod hlavu!

Kaňúrik — Druhú si nájdeš! Však je tebe ľahko o ženy.

Ďurko — Do mňa nech sa nikto nestarie...

Kaňúrik — Ktoráže je tvoja truhla?

Zuzka — Táto!

Kaňúrik (*odtiahne truhlu, batoh, periny na izbu*) — Ale to neunesieme.

Palčík — Dám vám to odviezť.

Kaňúrik — Sám idem po vozík. Už ani minúty nechcú čakať jej otec, mať.

Mara — No len nie tak strmo, Miško! Čože sme vám my urobili?

Kaňúrik— Mne nič, ale mojej švagrinej.

Palčík — Ja za to nemôžem. Na nás sa neťažkajte. Tu je pôvod hriechu. (*Ukáže na Ďurka.*)

Mara — A tá, čo von šla.

Kaňúrik (*Ďurkovi*) — Zatratený človek, keď ty takôto robíš!

Ďurko — Do mňa nech sa nikto nestarie! Už som vám povedal. Ja viem, čo robím.

Kaňúrik — Ženu odohnať pre takú ... Pfuj! (*Odpľuje.*) Šťastie tvoje, že je Ondriš vojakom. Ten by ťa pozvŕtal.

Ďurko — Ak by som sa mu dal.

Kaňúrik — By sa ťa ten neopytoval. Videl si, čo robíš! Nebola vo vreci zašitá, keď si ju bral! Zakladal si ten tvoj otec v tebe, aj vy, vy, divím sa vám. Teraz už viete, akého darebáka syna a zaťa máte!

Palčík — My sme bez slúžky nemohli zostať.

Ďurko — Čo, čo vás do mňa?

Kaňúrik — No len ticho! Na mňa nerev, ja som nie tuto ujček, ja sa ťa nebojím, ty holomok! Obesiť ťa! (*Odchádza.*)

Palčík — Tak, či ja vládzem s ním? Radšej si mal nohy dolámať — ja

som si mal, ako som mal poň ísť… (*Odchádza, za ním i Mara*.)

Výstup siedmy

Ďurko, Zuzka

Ďurko — No, Zuzka, ako sa ti páči, keď ma takto preklínajú?
Zuzka — Celá sa trasiem. Ani by nebola prišla, ale ma vydurili po hábу.
Ďurko — Zuzka, ako sa má naše dieťa?
Zuzka — Ďakujem za opýtanie. Je zdravé.
Ďurko — A čo si ho nedoniesla? Rád by ho vidieť. Ja si ho vezmem kedykoľvek.
Zuzka — To už nie. Mohol by si mu byť otčimom.
Ďurko (*krúti hlavou*) — Zuzka, keď si prišla, Betu pošlem, a či už aj sama šla, a ty ostaň. Ja zájdem k tvojim rodičom.
Zuzka — Nechoď. Povedal si, že za mnou nepôjdeš.
Ďurko — Nejdem. Ale ak sama prídeš, nuž ťa prijmem aj s dieťaťom a budeš mi zase ženou, akou si bola. Ale už budeš inakšia?
Zuzka — Akáže mám byť? Ja inakšia nemôžem byť, ako som, ako ma Pán Boh stvoril.
Ďurko — Len prečo nevieš tak rozprávať ako druhá?
Zuzka — Máš už takú. Ja som nie lastovička, aby štebotala ...
Ďurko — No len si háby vysuš a ostaň tu.
Zuzka — Načo by ja tu ostala, keď máš druhú?
Ďurko — Ako ti vravím, ja tak spravím, že to všetko po starom bude... (*Chce ju objat.*) Žena moja, chvála Pánu Bohu, keď si len prišla! Ja ťa nepustím, ostaneš pri mne.
Zuzka — Ako sa nebojíš Boha takô hovoriť? Teraz ma už zase rád máš? A po malej chvíli by si ma zas zunoval — preč poslal, inú si zvážil.
Ďurko — To som sa pochabil... Ale veľa ráz sa to stáva všakovak, horšie ako medzi nami... Povedz mi slovo ...
Zuzka — Neviem ti...
Ďurko (*zlosť doň vstúpi*) — No keď nevieš povedať, tak sa uč! Ani zasmiať, ani vravieť — tak čo vieš? Ja nechcem takej ženy!
Zuzka — Neponúkam sa ti. A mňa tak naučili, že statočný muž ide za takou, čo vie veľa robiť a málo vravieť. A ty naopak.
Ďurko — Ja ťa nechcem takú. Vydaj sa, za koho chceš ...
Zuzka — Sýta som už tým chlebíkom. Pán Boh zaplať. (*Odchádza s batôžkom, utrúc si oči zásterkou.*)
Ďurko — Nech platí. (*Vzdory.*)

Výstup ôsmy

Ďurko, Palčík, Mara

Mara — To z tohto zle bude. My sa ešte zle rozídeme. Mne jej je ľúto.

Palčík — Čo som ja tebe povedal, keď ste sa zberali? Len tak ju ber, ak sa ti páči. Ak nie, ani neškrkneme nikomu, ani ju pýtať nepôjdeme. Vtedy si sľuboval. Teraz tá odišla, nás si obalamutil, máš druhú, a či máš pokoj? Teraz by si zase mňa chcel vyhnať z majetku. Ale (*hrozí rukou*) to sa ti už nepodarí!

Mara — Už aj za toto sa musíme iba hanbiť pred sebou aj svetom.

Palčík — Nebudeme sa! Keď sa ony odnášajú, pôjdeš aj ty! Ja vás tu nechcem ani jedného, ani druhého, ani tretieho.

Ďurko — Pôjdeme, ale nie na taký poriadok, ako si vy myslíte. Zaplaťte mi za robotu, aj Bete.

Palčík — A koľkože by si si tak žiadal?

Ďurko — Ja požadujem päťdesiat korún na mesiac! To je päťsto päťdesiat, Bete po tridsať, to je sto dvadsať, a so Zuzou sa sami spravte. Tak ľahko neodídem! Ak nie, vezmem si fiškála.

Palčík — A či si už nechodil za ním? Ja vari neviem?

Ďurko — Aj my ich vyčítate, to vám stojím za to. Ak nie, zviete, čo vás to bude stáť.

Palčík — Ták! Zviem? Ty nerobíš už ani ako človek, ale ako zbojník!

Ďurko — Ja vás naučím na malom prste hvízdať! Tak budete tancovať, ako vám ja budem húsť. Ako ste vy mne chceli. Vy, vy, skupáň, klamár, lakomec!

Mara (*Palčíkovi*) — Nezlosti sa, pochorieme. (*Plače.*)

Palčík — No veď by si ma ty obielil, doniesol o všetko. Lenže ak sa ty obraciaš, ani ja som nie včerajší! Ja tiež viem, kde sa pohnúť. Bodaj si si ty bol hlavu vytkol, keď si mal vkročiť do môjho domu. Ty leňošník, márnik, lump!

Mara — Si nám ty na celý život hodil ranu na srdce...

Palčík — Jablko neletí ďaleko od stromu.

Ďurko — Čože vy viete do môjho otca?

Palčík — Ba, čo neviem, sa opýtaj! Len ma ošarpať, nabrať ako baran na rohy. Svadbu ti za moje, spravil, berieš a zanášaš mu, kde čo môžeš. Piješ s ním, a ja som klamár, lakomec, že ti na voz nenaložím.

Ďurko — Čoho som toľko odniesol!

Palčík — Ty vieš! Múky, slaniny, zrna. A kým do mesta zavezieš, zhadzuješ po krčmách a frajerkách.

Mara — A Beta len hostinky vystrájať, masť, múku márniť, hodovať.

Ďurko (*Palčíkovi*) — Čo zhadzujem, čo predávam?

Palčík — Kde si vzal nový pudilár, nožík? Odkiaľ máš peniaze hudcom,

na žranicu svetu? Osobitne zarábaš, či mňa okrádaš?

Mara — A ešte prepísať ...

Palčík — Majetky ti mám ísť prepisovať? Hej!

Ďurko — Čo ste nasľubovali, tie! A keď nedávate, vzal som. Čože! Ja som dorobil! Ale vy ste len chceli, aby som vám ja robil, a vy fajčiť, rozkazovať, pod pecou sedieť.

Palčík — Nepretŕhal si sa! Ja som starý, nevládzem, ale ty si sa chytil gazdovstva, teda pracuj, na starosť budeš mať.

Ďurko — Aj si ho prepíšem! Ak mi nezaplatíte, čo som vám robil.

Palčík — Prepíšeš? Probujeme sa! Ani babky! Dosť si ma skazil do roka! Ja ťa vyplatím. Dones, žena, dáky kôl! Mu ja vyplatím — keď mu nakladiem. Ožran, lump!

Mara — Pre Boha ťa prosím ...! A ty už choď voľakam v peklo!

Ďurko (*odchádza z kroka na krok*) — Nefrflite mi! Ťa naučím!

Palčík — Už sa pakuj! Keď ty mňa na žobrotu chceš doniesť!

Ďurko — Aj ťa skazím, aby si vedel!

Palčík — Ty mňa? Hneď ti tu skončenie spravím! (*Berie revolver*.)

Výstup deviaty

Predošlí, Beta

Beta — Jaj, revolver berú ...!

Ďurko (*vyjde rýchlejšie, dvere ostanú otvorené*).

Mara (*skočí k Palčíkovi*) — Pre Boha, neber si ho na svedomie!

Palčík — Keď ma ty na žobrotu chceš doniesť, radšej ťa ja budem ako žobráka chovať! (*Von, v pitvore strelí.*)

Beta (*zapchá si uši*) — Tam ho zabijú ...

Mara — Matička Kristova! (*Klesne na prahu.*)

Palčík (*dnu, trasie sa*) — Aj ty, fľandra, von! A nikdy viac nevkroč do môjho domu! — Bolo načase chliev očistiť.

Mara — Bože môj, Bože, či si ho zahlušil?

Palčík (*dvíha ju*) — Zvieme hneď... Nehoden inšieho, ako besný pes!

OPONA

DEJSTVO PIATY

O Vianociach u Kamenských. Spokojné vianočné tváre, sviatočné obleky. Milá, tichá domácnosť. Dve-tri deti bavia sa na zemi, jedia koláče. Zuzka s dieťaťom pri belčove.

Výstup prvý

Kata, Tomáš, Zuzka, Kaňúrik, Katka, Eva

Kata — Ale veď ste ho už tri razy čítali. Prečítaj si sám.

Tomáš (*fajčí*) — No len ho ty čítaj ešte; keď počujem, akoby som sa s ním zhováral, s mojím Ondrišom.

Katka — Ja som ho tiež ešte dobre neprečítala. (*Berie list zo stola.*)

Kaňúrik — Sem daj, ja budem čítať...

Eva — Ale aby sme aj my počuli...

Kata — Máte čo počúvať! Nuž zdravý je, obliecť má čo, jesť má čo — čože budete počúvať?

Kaňúrik — A šesť grajciarov na deň ho tiež neminie.

Tomáš — No len čítaj, Miško, a vy ticho!

Kaňúrik (*ťahá sa k lampe, všetci mu robia miesto*).

Eva — Okuliarov ti nenačim? Ňanka ...

Katka — Mamine sú v knižke... (*Smiech.*) S motúzom.

Kaňúrik — Nože už!

Tomáš — Pst, ticho, deti!

Kaňúrik (*číta*) — „Dobrý deň vám, alebo bude večer, keď tento list do ruky dostanete. Drahý môj otec aj mama, aj celá rodina. Vinšujem vám šťastlivé sviatky vianočné, aby vám dal Pán Boh zdravia, šťastia, hojného božského požehnania, aby ste sa nielen za týchto Vianoc mohli s tým novonarodeným Spasiteľom, Ježišom Kristom, s dietkami a celou rodinou tešiť (*ženy plačú, utierajú si slzy, otec tiež*), ale ešte za veľa rokov tu v dobrom a stálom zdraví medzi nami prebývať, dietky si opatriť, a keď príde tá hodinka smrti (*plač*), s týmto svetom spokojne sa rozlúčiť, v kráľovstve nebeskom sa radovať a tú anjelskú pieseň prespevovať: Sláva Bohu na nebi, pokoj ľuďom na zemi... To vám srdečne vinšujem a prajem.“ (*Utrie si hánkou oko.*) Ale si ho naskladal!

Tomáš — Ej, vie, vie. Poznať, že knižky rád čítava.

Katka — Ja by ho ešte inak vedela!

Tomáš — Jazykom. Ale si pero vezmi. Viem, že by si ho namachlila ...

Kaňúrik (*číta ďalej*) — „Nie veru tak, ako teraz rok ste mali radosť — a vyšla vám na žalosť. Keď si na to pomyslím, je mi do plaču nad mojou

sestrou, že som tak rúbal proti tomu, a predsa zlomiť som vás nemohol. Nech vás Pán Boh chráni od takého navštívenia — a jeho nech tresce podľa jeho zásluhy, že moju sestru tak na posmech chcel obrátiť. Inšie vám nemám čo písať, len že tu veľká zima panuje. A ja som, chvála Pánu Bohu, zdravý, čo aj vám vinšujem. A divím sa vám, že ste mi tak dávno nepísali, že nepočujem nijakého chýru o vás, či radostne budete nažívať cez sviatky, a či ako teraz rok. Ani o Zuzke mi nič nepíšete, či je zdravá — aj ten synček jej. Váš verný syn Ondriš.“

Tomáš — To ešte nedostal môj list. Neboj sa, Ondriš môj, obráti aj jeho Pán Boh, bodaj sa ... Ale nebudem na takýto deň hrešiť.

Kata — Ani nie. Ona je ticho, ani slova o ňom planého, nuž čože máme my? Ju to iste viac bolí ako kohokoľvek z nás, a prenáša.

Eva — Tak, s Boha pomocou. Ak jej je dlhá chvíľa, vezme chlapca na lono.

Zuzka — Čože ho budem hrešiť? Čože mám do sveta kričať? I tak mi nikto nespomôže. Čože budem na oheň klásť?

Kaňúrik — Ej, ba by si ho mala! Ja by ho za živa preklial. Aspoň by sa ti uľahčilo.

Zuzka — A či je mne ťažko? Nie mi je. Bolo, ale už dávno mi je nie. Viete kedy? Ťažko mi bolo, kým som na istô nezvedela, či je Beta pri ňom. Vtedy mi bývalo. Za tri dni; od tých čias ani pomyšlienky... Tak sa mi srdce aj myseľ za ním zavreli, akoby kameň do vody hodil.

Kaňúrik — Ale dnes rok si tak nevravela. „Keď chcem, pôjdem, keď nie, nie,“ to boli tvoje reči. Pamätáš?

Zuzka — Vtedy mi tak prichodilo ... Dnes by som si inak rozmyslela.

Tomáš — Nechcela slúchať svojho.

Kaňúrik — Vraveli sme ti, že na sľuby nemožno veľa dať. A to si vedela, že si ťa on z lásky neberie.

Eva — Bola taká rozžialená a myslela, že aj vám, rodičom, dobre spraví, aj sebe. Ani sama nevedela, čo má robiť. Nuž, poručeno Bohu, šla zaňho.

Katka — Myslela, že nájde novú lásku za stratenú. (*Vyjde.*)

Zuzka — To nie. Ja som sa vydala zaňho s dôverou. Ja som myslela, že si budeme robiť, gazdovať, zarábať pri svojich. Myslela som si, keď mi aj nebude ako pri otcovi a pri materi, ale ako v dobrej službe.

Výstup druhý

Predošlí, Žofa

Kaňúrik — Všetci sme mali pamätať: bol za mládenca ľahtikár, je a bude darebák do smrti.

Žofa (*dnu*).

Kaňúrik — Ale ste mi prišli na jazyk.

Žofa — Akože, meno moje, Miško?

Kaňúrik — Tak, že to nebolo pekné od vás, keď ste takô dopustili, aby si druhú bral!

Žofa — Ja som nie vina, meno moje. Ja som mu to neporadila. Vraj do služby.

Tomáš — Pekná služba!

Kaňúrik — Ale na hostine ste boli, keď tú bral!

Žofa — Zavolali — nevedela som, čo sa robí.

Kaňúrik — Predsa, keby ste vy boli poriadni rodičia bývali...

Žofa — Zvieš, keď ti tvoje dorastú ...

Kaňúrik — Každý rodič si rozkáže dieťaťu! Ale váš syn je nie hoden ani po svete chodiť.

Žofa — Už pre toto dieťa mu doprajte zdravia. Bude a chce, aj my sa chceme oň starať. Ukáž mi ho. (*Berie Zuzke dieťa a bozká ho*.)

Tomáš — Nechajte ho, neberte na ruky. To je nie vaše vnúča. To vy nechováte. Za lyžičku ste mu nepodali, nedoniesli — ani jej, keď ležala. Vtedy vám nebola ničím, a teraz by ste ho obľubovali.

Žofa — Ešte ho môžem aj tisíc ráz nakŕmiť. To ešte dobre bude.

Tomáš — Akože bude! Mojej dievke česť na mieste; ale kto raz statočnosť utratí, tomu sa viac nenavráti. A to je váš syn! Keď sa rozišli, mali tak byť, a nie, ešte sa za touto dvere nezavreli, už bola tam druhá. Pfuj! (*Odpľuje*.)

Žofa (*plače*) — Jaj, veď či ja viem, či ja viem, ako sa to len roztrhali. A už keby sa boli zvadili, pobili — ale len keď počujem, že sa rozišli. Veď ja ta idem, ja to reku zvŕšim, ja to napravím, že to dobre bude. Veď mne to bolo divné, veď som ja nič nepočula. On nič, ona nič. až zrazu priletí chýr. Skoro som do hŕby zletela od ľaku, meno moje.

Výstup tretej

Kata, Zuzka, Kaňúrik, Katka, Eva, Žofa

Žofa — Ale čože budeš robiť? Ja sa nemôžem ani pohnúť, ja neviem čo. Ach, veď sa oni zídu; ach, veď sa to všakovak stáva: rozídu sa a zídu sa. Čo bolo, to prešlo, veď to bude inak. Môj púčik maličký! Ale načože ste ho dali na toho nevďačného Palčíka krstiť. Ondriško môj! Nuž či je ten hoden toho mena ...? Ale veď oni mali tiež dosť trápenia. Veď im to veľmi ťažko padlo. Čo ich to stálo groša — a nás zlosti a žiaľu ... A teraz ešte pokonávanie. Veď ja dosť vravím, ale čože? Zažmúrim oči, lenže sa zakryť nemôžem. Akô je — všetok otec. No, nech len žije. Ja si ho vychovám. (*Aj plačú s Katou, aj sa smejú.*) Aká nám radosť bola veľká, a teraz žalosť. Ale dá Pán Boh, že sa to zase na radosť obráti... Ja sa vždy tak úfam.

Kata — Pán Boh vie... Veď to len bolo, keď prišla! Otec sa jej: „Čo je s tebou? Čo si prišla?“ — „Nemôžem, vraj, vydržať.“ A ja poviem: „Ale to tak býva: teraz prišla a potom zas pôjde — príde po ňu.“ Ale ani ráno nik, ani na druhý deň. Idem pozrieť — už tam Beta. Ej, hrom do tvojej duše, vtedy už aj do mňa zlosť vstúpila. „Čo si ty neprídeš po ženu?“ — „Ja už mám druhú!“ — „No tak ju maj! Len aby si ešte neplakal za prvou.“

Žofa — A už je tu tá chvíľa. Teraz mu už schodí na rozum, čo urobil. Dal sa nahovárať druhým. Nuž a on, ako mladý, nevedel si to ešte rozmyslieť, že to nebude dobre. A tí mu zase privolili. Oni schybili najviac. Tá sa mu tam vyškierala, za ním sa vláčila, a bolo nešťastie hotové. Mohol o život prísť pre cundru! No, veď ju on od tých čias nepozná, to už nie, meno moje.

Kaňúrik — Mal on to aj vtedy vedieť, ktorej prisahal ... Nemal on svoju ženu zapovrhnúť pre kdejakú ... Nebol statočný ani on!

Žofa — Ale veď keby mu to bol mal kto aspoň len koľko-toľko napomenúť, istotne by sa on toho nebol dopustil. Nuž, ale my sme nevedeli, vy tiež nie. A Palčíkovci šli za mamonou, mysleli si, že im tá ani jedávať nebude, len vždy robiť, aby im toho majetku pribúdalo, meno moje!

Kaňúrik — On to mal vedieť! A keď mu s prvou ženou majetky neprepisovali, mohol badať, že mu ani s druhou nebudú.

Žofa — Všetko mu dáš, len toho nešťastného rozumu mu nedáš, meno moje.

Kaňúrik — Ľahkomyselník. Išlo mu o dobrý život.

Žofa — A skoro životom zaplatil. Ak by ho bol trafil ten zbojník! Lebo ani nemôžem naň inak povedať, meno moje. Teraz on, Ďurko náš, nestojí o majetky, meno moje. Teraz už na všetko také zabudol. Má on — toto je jeho majetok. Už viac ráz mi on spomínal, aby som ho išla pozrieť, že by ho už tak rád aj on vidieť, ale že sa bojí prísť, lebo on sám uzná, že zvinil,

že mu dvere ukážete ... Veď dobre za ním nezhynie. Už ma aj nahováral — len aby ho mohol vidieť — aby som ho ukradla, že sa bude oň starať ako jeho vlastný otec. Že by ho pred dom vyniesla, keď inak nemožno. Že pôjde popred a vidí ho. Moje dieťatko milé, radostné! Akoby mu z oka vypadol.

Eva — Teraz by ho už rád vidieť, a vtedy si jej nevšimol. Však on vedel, v čom je postavená, keď šla.

Žofa — Vedel, vedel, ale keď mu tá oči slepila, bodaj sa tam prepadla, kde je! Lebo keby tej nebolo bývalo, nebolo by sa to stalo. Ale vláčila sa za ním už ako za mládencom a ho pobalamutila.

Zuzka — Čítala som ja jeho myšlienky. Spočiatku ma rád mal, a potom som mu všaková bola, že mi ho nebolo, iba nechať. Ja som trpela, kým som len mohla.

Výstup štvrtý

Predošlí, Tomáš

Tomáš (*dnu*).

Žofa — Viem, dievka moja, viem. Bolo dobre, zle sa stalo, a môže byť zase dobre. Tak, Zuzka moja. Len už aj ty popusť z hnevu. Aj vy, milí naši svatovci, celá rodina.

Zuzka — Ach, veď ja mu nemám čo ... Ja som už, akoby sa to ani nebolo stalo.

Žofa — Zaujíma sa on aj o dieťa, aj teba si pripomína. Ja som tiež rada, že ho už môžem vidieť, moje vnúča milé. Len ho opatri; aj ja mu donesiem, meno moje, donesiem.

Tomáš — Netreba sa vám oň starať, kým som ja živý. Nie ste toho ani hodni.

Žofa — No len nakladajte na mňa, nakladajte, ako na koníčka. (*Plače.*) Plňte si vôľu. Dobre ma, ja zaslúžim, zaslúžime, meno moje. Viem ja, že ich vy vychováte, čo by ich koľko bolo. Veď ste svojich koľko vychovali. Nepochybujem, ale aj ja som mu stará mať, aj mňa bolí srdce nad ním. Aj Ďurko len vše oči do dlane chytí a zamyslený slova nepovie. Ešte si dačo urobí; len sa tak trasie. A preto vás prosím, ak by sa tak stalo, že by tadiaľto išiel, aby si mu ho aspoň do obloka ukázala, dievka moja.

Zuzka — Nuž, veď ak príde, alebo pôjde, ukážem mu ho.

Žofa — Tak, tak, meno moje, ty máš srdce.

Kaňúrik — Bol by sa mohol tešiť, keby sa bol držal ako statočný muž.

Žofa — Len mu už prepáčte. Čože už robiť? On to už všetko zanechal, zabudol. Ako je doma celý mesiac, ešte v krčme nebol, nápoja v ústach nemal, nikde nejde. Ba bojím sa oň, že sa mu dačo stane. Bože môj, už som celá utrápená, aj ten otec. Ale kiežе ma už pošlete! No, dobrého zdravia, Zuzka naša! (*Dá jej dieťa.*) A dieťatko naše milé, synčeka nášho, opatruj, chráň. Môj púčik nevinný! To sa nestalo s naším Ďurkom prvým, ani sa to na ňom nezavŕši. Veď sa mne to smrti rovná, že som sa na svoje staré kolená takého dožila ... (*Plačúc von.*)

Kata, **Ženy** (*vyprevadia ju, poberúc deti so sebou*).

Výstup piaty

Tomáš, Kaňúrik

Kaňúrik — Aká dobrá stará mať! Aká sladká, vďačná, aj keď ju hrešia. Tí vedia všetky školy; nečudo, že sú Ďurovi mať.

Tomáš — Teraz vykladá, a za pol roka jej nezišlo na um k nám vkročiť. Keď mali tadeto ísť, obišli. Ani pozdravenia nedali. Úfali sa, že sa Palčík naľaká ich žalôb, hnevu, že pôjde po Ďura, len aby si tretiu ženu našiel. „Padol, vraj, Palčík," chvastal sa Ľavko, „na môjho Ďura; spýta sa ho ten, kto bude gazda." Nevydarilo sa im tam, idú k nám probovať.

Kaňúrik — A tie reči! Keby ste neboli vyšli, otec. Už len že nie, žeby Zuzka prišla k nim a žila s nimi. Že aj starý tak, aj mladý. Tak; už len že nie, aby ich prišla navštíviť, že veľmi túžia za synčekom, vnúčaťom, vidieť ho chcú.

Výstup šiesty

Predošlí, Kata, Zuzka, Palčík, Mara

Palčík — Dobrý večer! (*Zadivenie.*) Šťastlivé sviatky vám. (*Chlapom podáva ruku. Prijímajú nevďačne. Tomášovi.*) Hanbím sa ti prihovoriť, švagre, že mi oči vypáliš.

Mara — Akože sa máte? My sme skoro o rozum prišli do roka.

Tomáš (*Palčíkovi*) — Ako my ...

Mara (*žiali*) — A my sa vari lepšie? Bože môj, keď si pomyslím, je to len div boží, že som ja od tej hrôzy už nie pod zemou. Veď sme my ani nevedeli, kde on chodí; len čo sme počuli, že ho tá odvádza, bodaj ju, aby ju Boh skáral.

Palčík — Veru by to nikto nebol veril, že moja hospoda na takô vyjde. Môj rozum sa podel, neviem kde. Takto som sa nazlostil naň, a už som mu dával, povoľoval, čo len žiadal... A už len to ďakujem Bohu, že som ho nezahlušil. Bol by som sa ešte do temnice dostal.

Mara — To ďakovať Bohu, otcu nebeskému. (*Zopne ruky.*)

Palčík (*Tomášovi*) — Na nás sa nemáte čo, drahý švagre, aj celá rodina, ťažkať za to, čo sa stalo.

Kaňúrik — Nemali ste mu dávať toľko ovsa, bol by neskákal.

Palčík — A či som mu ja, Miško? Okrádal ma.

Kaňúrik — Vieme, ale keď sa s touto (*na Zuzku*) rozišli, nemali ste pripustiť Betu do vášho domu. Vedeli ste, že šila za ním od počiatku, a ste nebránili, kým ho neskazila.

Mara — Ja som ochorela, obľahla, ako že sme mohli byť bez robotníčky v dome?

Palčík — Či sme my vedeli ... ? Počuli sme o nej, aj o ňom, ale nevideli, až bolo neskoro.

Tomáš — Vedeli ste vy, kto je ona, aj jeho ste poznali. To mi už nevravte.

Palčík — Schybili sme, uznávame. Ale vám vravím, ako mi hlavu prevracal, v čom len chcel. No, veľa sme schybili aj my, preto sme prišli k vám.

Mara — Mne sa ani sviatky nerátajú. Spievali sme aj ráno „Čas radosti, veselosti“, a mne slzy tiekli, keď som pomyslela, že sa vy, celá rodina, na nás hneváte.

Tomáš — Nám nemá byť ľúto? Vidíš ju (*na Zuzku*), čo je teraz z nej? Čo bude z nej?

Zuzka — Netrápte sa, ňanka, o mňa. Ak budem zdravá, ja sa vyživím, len ma do jari pretrpte.

Tomáš — Pretrpte! Vyživíš sa! Ale takto budeš celý život tráviť?

Zuzka — Tak! Do vašej smrti budem pri vás, a potom mi syn dorastie,

tak čože?

Palčík — Švagre môj, neboj sa o ňu. Žaloval ma ten holomok, vysúdil už dvesto zlatých, ale vzal som si fiškála i ja a apeloval. Nuž ak mi fiškáli dačo nechajú, to všetko bude tvoje po našej smrti, Zuzka naša. Ako sme vám sľubovali. A keď si on svoje premárnil, ty svoju čiastku dostaneš.

Mara — Len sa už, pre Boha vás prosíme, nehnevajte na nás. A tebe, čo som ti vše tvrdšie povedala, veď som ti to ako mati.

Palčík — Veru sme ti dosť ublížili. Ale bodaj bol nohy zlámal, keď mal k nám prísť. Vždy vedel tak okolo nás, že nás mal ako pavúk muchu v sieti. Kým som nespravil poriadok s ním.

Mara — Bože môj, nespomínaj. To je len božia milosť, že dnes v temnici nesedíš zaň.

Kaňúrik — Tam ste sa pochlapili. To vám uznávam. Ale keby ste ho boli aspoň ožobráčili, aby si bol zapamätal, kedy sa zopsil.

Palčík — Veď si to on dobre zapamätal. Nevidíš, nestretneš ho teraz v krčme, ako keď bol u mňa.

Kaňúrik — Bol by, ale nemá za čo.

Palčík — Len zarobia pri tom dreve. Ale ozaj si on musel zapamätať moju ruku. Zdržuje sa výstupkov.

Tomáš — Dokiaľ?

Kaňúrik — Kým neprestúpi.

Tomáš — Tak. Nebude zo psa slanina ...

Palčík — Nemožno o ňom dobre povedať; ale práve preto na nás sa neťažkajte. Pomyslite si, keby ste vy boli na našom mieste bývali, bol by to isté s vami robil.

Kaňúrik — Ej, ba sto bohov...!

Palčík — Miško, ja som aj horšie ...

Kaňúrik — Ale len keď bolo neskoro.

Palčík — Dobre robiť môžeš kedykoľvek, ale hrešiť nevieš nikdy, kedy by bolo najpríhodnejšie.

Mara (*pri Zuzke*) — Dieťa moje!

Palčík — No veď mu ja spravím, Ondriškovi, pamiatku, aby ste všetci vedeli, len sa nehnevajte a prepáčte, čo sme schybili. (*Zberajú sa.*)

Kata — Čože budeme robiť? Ste im dobre chceli.

Palčík, **Mara** (*odchádzajú*) — To mi už veru nik neodškriepi. Ako vlastným, ako vlastným! Dobrú noc vám.

Kata (*vyprevádza*).

Kaňúrik — Akí sladkí teraz aj títo.

Tomáš — A ktože ich vie, či aj dobre nezmýšľajú, keď sa takto uponižujú.

Kaňúrik — No, Zuzka, už sa neboj o dieťa. (*Odchádza.*)

Zuzka — Len by sme zdraví boli, čože by som sa ...

Výstup siedmy

Tomáš, Kata, Zuzka, Ďurko

Kata — To sa ty darmo ustávaš.
Ďurko — Mama moja, otec, žena ...
Tomáš — Mňa ty tak viac nepozvi.
Zuzka (*hovorí do konca dejstva ticho, citne, prirodzene, bez teatrálnosti*) — Vitaj.
Ďurko — Ste zdraví? (*Hladí na dieťa.*)
Zuzka — Sme, chvalabohu!
Ďurko — Prepáčte, prepáčte!
Tomáš — Nechaj prosby, ty si hrdý býval!
Ďurko — Už ma pokorilo. Nevládzem už ďalej so sebou.
Tomáš — Na to si mal driev prísť. Pozde sa poznávaš.
Ďurko — A predsa chcem sa vám vyspovedať s triezvou hlavou, s úprimným srdcom.
Tomáš — Nezačínaj starú nôtu. Ty si vždy bol svätuškár, keď si čo chcel vydrapiť. Neverím ti nikdy viac. Tak si zaviedol nás, tak Palčíkovcov s Betou. Akú si si zvážil, takú si drž. Ja som s tebou zvŕšil. (*Odíde.*)
Ďurko (*pokročí proti nemu, Tomáš ho obíde a vyjde*) — Otec! (*Prestávka.*) Už som sa dávno najedol Bety.
Kata — Tak si ty preto nešiel za ňou, keď vás od Palčíkov odpravili.
Ďurko — Preto. Už by ju bol odduril, keby nás neboli rozprášili.
Kata — Nemal si veru pre koho Zuzku nechávať.
Ďurko — Nepripomínajte, mama. Zhnusil som sa už dosť sám sebe. Zhnusil si celý mladý život svoj. Zuzka, syn môj nemluvný, odpusťte zblúdenému otcovi a mužovi jeho hriechy ...
Zuzka — Ďurko, nepros. Zabudla som ja už na všetko, nehnevám sa na teba.
Ďurko (*blíži sa k nej a neverí ušiam svojim*). Zuzka! Či ozaj?
Kata — Nie, ona ťa slovom neprevinšovala, nikdy na moje uši.Preto sa i zlostia na ňu naši.
Ďurko — Zuzka!
Zuzka — Kde si nabral toľko citu k nemilej žene? Azda sa mýliš.
Kata — Keď si mu nikdy nie, neblíž mu ani teraz, dcéra moja.
Ďurko — Hanbím sa ti priblížiť.
Zuzka — Máš prečo.
Ďurko — Predsa. Ak mi aj nezabudneš, odpusť mi.
Zuzka — Vravím ti, že som ti všetko. Želiem len za tým, že som si nevedela lepšie rozmyslieť a šla som za teba.
Kata — Lakomili sme sa na, majetok, na ľahký život.
Zuzka — Ja nie. Čože som ja vedela o tom? Aby ste vy mali menej

starosti so mnou, ja som vďačne šla za teba a chcela som s tebou statočne žiť, trápiť sa, robiť. Ale ty si šiel za ľahším životom. Teraz ho užívaj.

Kata — Ale si na koni, Zuzka. Ani tvoj život je nie na závidenie. Žena bez muža ako záhrada bez plota.

Ďurko — Zuzka! (*Blíži sa k nej.*) Taký je môj život od pol roka, akoby som bol zabitý. Bodaj by som oň bol prišiel v ten večer v jeseni. Ak by si mohla, začnime ho znovu žiť. Ja sa mu úfam. Chudobný, ale poriadny život!

Zuzka (*vyhýba mu*) — Daj pokoj. Mohla by ti zase dáka pod oči padnúť.

Ďurko — Nikdy!

Zuzka — Nevieš, a mňa by si mohol znovu nechať. Ak poznávaš doterajší život svoj, tým lepšie. Zanechaj ho a tráp sa, ako vieš. Ja sa tiež tak budem: škoda by nám bolo znovu začínať. Už mi otvrdlo srdce, zabudla som na útisky, majme pokoj. Vzal si si druhú, nemôžeš mať mňa. Ži s tou.

Ďurko — Nech sa mi nohy zlámu, ak ja za tou viac kročím, len pomyslím. Hľaď na naše dieťa.

Kata (*prosebne*) — Dcéra moja! S planým mužom je zle, a bez neho ešte horšie.

Zuzka (*prísne*) — Mama ...

Ďurko — Čo povieš tomu dieťaťu?

Zuzka — Nikdy ťa mu nespomeniem, ak ho bude Pán Boh živiť. (*Ustrnutie.*)

Ďurko — Čo, keď narastie?

Zuzka — Že si — že si umrel. (*Všetci slzia. Prestávka.*)

Ďurko — A keď mu druhí povedia, že žijem?

Zuzka — Nech potom sám súdi nad tebou.

Ďurko (*potočí sa, odchodí*).

OPONA